

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra agroekologie a rostlinné produkce



**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

**Vyhodnocení socioekonomických funkcí ekologického
zemědělství v rámci regionu**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Marian Moudřík

Obor studia: Rozvoj venkovského prostoru

Vedoucí práce: Ing. Mgr. Jana Poláková, Ph.D.

© 2020 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vyhodnocení socioekonomických funkcí ekologického zemědělství v rámci regionu" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 23.7.2020

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval Ing. Mgr. Janě Polákové, Ph.D. za vedení této práce. Taktéž bych rád poděkoval svému spolubydlícímu Tomáši Růžičkovi a Barboře Mužíkové za podporu. Poslední poděkování patří všem z mé rodiny a přátelům, které jsem úkoloval, aby si přečetli mou práci a našli chyby.

Vyhodnocení socioekonomických funkcí ekologického zemědělství v rámci regionu

Souhrn

Ekologické zemědělství výrazně přispívá k řešení ekologických otázek současného zemědělství. V práci jsou zdůrazněny podstatné přínosy ekologického zemědělství ve zlepšení odolnosti půdy proti erozi, ochraně vodních a přírodních zdrojů. Taktéž je zdůrazněna multifunkčnost ekologického zemědělství, která stojí na pilířích ekologických, sociálních a ekonomických. Vše doplňuje i efekt a myšlenka trvalé udržitelnosti. V práci bylo zkoumáno, zda dotační titul ekologické zemědělství ve spojení i s jinými podporami vytváří všechny tyto podmínky a zda se jedná o efektivní nástroj rozvoje zkoumaného území. Bylo zjištěno, že ekologičtí farmáři mají aktivní a pozitivní přístup k ochraně přírodních zdrojů, otázky ekologie jsou pro ně velmi důležité bez ohledu na velikost podniku nebo jeho zařazení do znevýhodněných oblastí Zlínského kraje. Taktéž se ekologičtí farmáři v kraji vyjádřili, že by ocenili i zpřísnění dotační politiky, která se týká ochrany přírody. Toto se jeví jako další potenciál pro tvorbu budoucích politik rozvoje venkova a zemědělství.

Byla také zkoumána celková výše vyplacených prostředků ve Zlínském kraji za období 2007-2018 v návaznosti na množství farmářů a výměře zemědělské půdy v ekologickém zemědělství. Zde byla prokázána pozitivní korelace, dotační prostředky významnou mírou ovlivňují oba parametry a stávají se motivačním prvkem pro vstup a setrvání v režimu ekologického zemědělství.

Vzhledem k multifunkčnosti zemědělství mají vyplacené prostředky pozitivní efekty i v oblastech sociálních a ekonomických. Dotace ekologickým subjektům stabilizují příjem podniků, pomáhají udržovat pracovní místa v kraji, případně nepřímo podporují turistický ruch.

Ekologické zemědělství taktéž slouží k produkci lokálních potravin, podporuje zkracování dodavatelských řetězců a kontakt spotřebitelů s producenty. Nicméně tyto sociální efekty jsou velmi těžko kvantifikovatelné a není je možné empiricky prokázat.

Mezi farmáři však existuje velká shoda, že ekologické zemědělství přispívá k rozvoji venkova, potažmo Zlínského kraje.

Klíčová slova: ekologické zemědělství, struktura půdy, rozvoj venkova

Evaluation of socio-economic functions of organic farming in the region

Summary

Organic farming makes a significant contribution to solving the ecological issues of contemporary agriculture. The work emphasizes the significant benefits of organic farming in improving the resistance of soil to erosion, protection of water and natural resources. The multifunctionality of organic farming, which is based on ecological, social and economic pillars, is also emphasized. Everything is complemented by the effect and the idea of sustainability. The work examined whether the subsidy title of organic farming in conjunction with other subsidies creates all these conditions and whether it is an effective tool for the development of the studied area. It was found that organic farmers have an active and positive approach to the protection of natural resources, environmental issues are very important for them, regardless of the size of the company or its inclusion in less favoured areas of the Zlín region. Organic farmers in the region also said that they would appreciate the tightening of the subsidy policy, which concerns nature protection. This seems to be another potential for shaping future rural development and agricultural policies.

The total amount of disbursed funds in the Zlín Region for the period 2007-2018 was also examined in relation to the number of farmers and the acreage of agricultural land in organic farming. A positive correlation was demonstrated, subsidy funds significantly influence both parameters and become a motivating element for entering and remaining in the regime of organic farming.

Due to the multifunctionality of agriculture, the funds have positive effects in the social and economic spheres. Subsidies to environmental entities stabilize the income of companies, help maintain jobs in the region or indirectly support tourism.

Organic farming also serves production of local food, supports the shortening of supply chains and connects consumers with producers. However, these social effects are very difficult to quantify and cannot be empirically proven.

However, there is a great consensus among farmers that organic farming contributes to rural development, and therefore to the Zlín Region.

Keywords: ecological agriculture, soil structure, rural development

Obsah

| | |
|--|-----------|
| 1 Úvod | 8 |
| 2 Vědecká hypotéza a cíle práce | 9 |
| 3 Literární rešerše..... | 10 |
| 3.1 Historie ekologického zemědělství..... | 10 |
| 3.2 Ekologické zemědělství..... | 10 |
| 3.2.1 Diverzita druhů | 11 |
| 3.2.2 Ochrana půdy | 11 |
| 3.2.3 Ochrana vod..... | 12 |
| 3.2.4 Ochrana ovzduší a klimatu | 12 |
| 3.3 Multifunkční zemědělství a trvale udržitelný rozvoj..... | 13 |
| 3.4 Sociální funkce ekologického zemědělství..... | 13 |
| 3.4.1 Pracovní příležitosti | 14 |
| 3.4.2 Nezaměstnanost | 14 |
| 3.4.3 Vlastní zpracování výrobků a místní prodej..... | 15 |
| 3.4.4 Sociální aktivity podniků a komunitně vedený místní rozvoj | 16 |
| 3.4.5 Udržení osídlení..... | 16 |
| 3.5 Ekonomická charakteristika a tržní souvislosti | 17 |
| 3.5.1 Produkce potravin | 17 |
| 3.5.2 Příjem zemědělců a mzdy | 17 |
| 3.5.3 Hrubá přidaná hodnota | 19 |
| 3.6 Geografické podmínky – znevýhodněné oblasti..... | 19 |
| 3.7 Struktura ekologických zemědělských podnikatelů | 20 |
| 3.8 Strategie rozvoje území | 21 |
| 3.8.1 Regionální..... | 21 |
| 3.8.1.1 Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009-2020 | 21 |
| 3.8.2 Národní | 22 |
| 3.8.2.1 Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014-2020 | 22 |
| 3.8.2.2 Dohoda o partnerství | 23 |
| 3.8.2.3 Evropa 2020 | 23 |
| 3.9 Program rozvoje venkova | 24 |
| 3.9.1 Ekologické zemědělství | 25 |
| 4 Metodika | 26 |
| 4.1 Charakteristika zájmového území..... | 26 |
| 4.2 Kvantitativní metody: Hypotéza 2 a Hypotéza 3 | 26 |
| 4.3 Kvalitativní metody: Hypotéza 1 | 27 |
| 4.3.1.1 Shluková analýza..... | 29 |

| | | |
|----------|--|-----------|
| 4.3.1.2 | Analýza hlavních komponent | 29 |
| 5 | Výsledky | 30 |
| 5.1 | Charakteristika zájmového území..... | 30 |
| 5.2 | Statistická analýza..... | 36 |
| 5.3 | Dotazníkové šetření | 44 |
| 6 | Diskuse | 57 |
| 6.1 | Charakteristika zájmového území..... | 57 |
| 6.2 | Statistická analýza..... | 57 |
| 6.3 | Dotazníkové šetření..... | 58 |
| 7 | Závěr..... | 60 |
| 8 | Bibliografie | 62 |
| 9 | Seznam použitých zkratk a symbolů | 68 |

1 Úvod

Ekologické zemědělství je nastupujícím trendem zemědělské výroby s historií sahající do začátku 20. století. Cílem je mimo jiné produkce kvalitních a zdravých potravin, a to udržitelným způsobem. Vedlejším efektem je ochrana přírody a krajiny, které zemědělství do velké míry ovlivňuje. Vzhledem k postupům, které omezují poškozování půdy, jako například eroze nebo zhutnění půdy, také chrání a podporuje biodiverzitu v krajině. Nepoužívá agrochemikálie a geneticky modifikované organismy. Je založeno na preventivním přístupu ochrany rostlin s důrazem na přirozené obranné mechanismy rostlin a ekosystémů.

V dnešním světě můžeme být svědky nešetného zacházení s přírodními zdroji, tudíž lze ekologické zemědělství favorizovat i do budoucnosti. Uvědomují si to jak jednotliví farmáři, tak široká veřejnost a je vyvíjen tlak na ekologizaci nejenom zemědělské výroby a hospodaření.

Rozvoji ekologického zemědělství také pomáhají stále nové vědecké poznatky, které mohou napomoci k lepší efektivitě využívání zdrojů. Z druhé strany totiž působí tlak na co největší intenzifikaci a maximální zisk z dostupných zdrojů, vzhledem k ubývající zemědělské půdě celosvětově a narůstajícímu počtu obyvatel Země.

Důležité je také sledovat motivy jednotlivých zemědělců, kteří o ekologickém zemědělství uvažují nebo již provozují. Zda je ekologické zemědělství pro ně chápáno jako vize, kterou chtějí jít dobrovolně a udržovat a pečovat o přírodu nebo zda se jedná pouze o příležitost lepšího prodeje výrobků a maximalizaci zisku z hektaru.

Hospodaření v tomto režimu je podporováno na úrovni regionů spadajících pod pravomoci kontrolních a certifikačních institucí. Na pomoc vznikl Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova, který mimo jiné financuje udržitelné hospodaření s přírodními zdroji a ochranu proti změně klimatu.

Program rozvoje venkova je v synergii s ostatními operačními programy jedním z nástrojů k naplňování všeobecných cílů EU – budování klimaticky neutrální, ekologické, spravedlivé a sociální Evropy.

Už v tomto základním cíli jsou uvedeny vedle sebe slova ekologické a sociální. Zemědělství jako celek vždy patřilo na venkov a jeho obyvatelé v tomto sektoru zaměstnání. Je tedy zřejmé, že zemědělství do značné míry ovlivňuje život na venkově. Všechny tyto socioekonomické faktory je nutné popsat z důvodu pochopení, jak ovlivňují rozvoj venkova a případně objektivně říct, jakým způsobem směr nastavit do budoucnosti.

Náhled na tuto problematiku si můžeme udělat na území Zlínského kraje. Podstatná část území je hornatá. Najdeme tady i úrodné části Hané a Slovácka. Velká část území Zlínského kraje se nachází v chráněné krajinné oblasti – Beskydy a Bílé Karpaty. Kraj je bohatý na přírodní rezervace a přírodní památky, které vyžadují ochranu. Z toho důvodu se ekologické zemědělství jeví jako ideální nástroj k naplňování výše zmíněných cílů rozvoje.

2 Vědecká hypotéza a cíle práce

Cílem diplomové práce bylo zhodnotit socioekonomické faktory ekologického zemědělství ve Zlínském kraji. V práci bylo zkoumáno, jaké podmínky vytváří ekologické zemědělství pro rozvoj v zájmovém území. V rámci zkoumání bylo posuzováno, v jaké míře je ekologické zemědělství v daném území nástrojem rozvoje a jaké přínosy má pro jednotlivé aktéry. Byly ověřeny následující hypotézy:

Hypotéza 1: Ekologické zemědělství v daném území představuje efektivní nástroj rozvoje.

Hypotéza 2: Počet podpořených podniků má mírně rostoucí tendenci v závislosti na množství vynaložených prostředků.

Hypotéza 3: Množství vyplacených prostředků pro ekologické zemědělství pozitivně působí na socioekonomické faktory Zlínského kraje.

3 Literární rešerše

3.1 Historie ekologického zemědělství

Je velmi těžké specifikovat, kdy vzniklo ekologické zemědělství. První zmínka o ekologickém zemědělství ve formě, jak ho známe dnes, se datují někdy ve 20. letech 20. století. Většina standardů vznikla bez zásahů státu a politiků. Poptávku po ekologických komoditách vedly filozofické a environmentální otázky. Již v prvních desetiletích minulého století se začaly objevovat první zprávy o stavu půdní úrodnosti a negativních změnách v agroekosystémech. Začaly se používat některé znovuobjevené metody. Nesmíme zapomenout ani na otázku bezpečnosti potravin z hlediska reziduí nežádoucích látek. V průběhu času a s dostatkem potravin se spotřebitelé začínají ve větší míře zajímat o to, co vlastně konzumují.

3.2 Ekologické zemědělství

Ekologické zemědělství (EZ) je šetrným způsobem hospodaření na zemědělské půdě, které respektuje jednotlivé složky životního prostředí. Stanovuje omezení či zákazy látek nebo postupů, které znečišťují životní prostředí. Dbá na pohodu chovaných zvířat a produkci zdravých a kvalitních potravin. Svým přístupem pozitivně řeší hned několik problému, mezi něž patří například snižující se kvalita půdy, nízká retence vody v krajině, zhoršená kvalita vod nebo změny klimatu (Ministerstvo zemědělství 2016). V Evropě se stalo ekologické zemědělství uznávanou alternativou ke konvenčnímu způsobu hospodaření (Šarapatka & Urban 2009). Základním právním rámcem je na evropské rovině nařízení Komise (ES) č. 889/2008 ze dne 5. září 2008, kterým se stanovují prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů. V roce 2021 nabude právní účinnosti nový předpis, který nahradí stávající č. 834/2007 (Council of Europe 2018).

Základním principem ekologického zemědělství je ochrana přírodních zdrojů a biodiverzity. Spotřebitelé se začínají ve velké míře zajímat o ochranu životního prostředí a šetrnému zacházení se zdroji. Organická produkce se obejde bez použití průmyslových hnojiv a látek na ochranu rostlin a ve spolupráci se střídáním plodin a smíšeným hospodářstvím přináší řadu benefitů ochraně přírody. Výhody můžeme spatřovat v konzervaci biodiverzity, zlepšování kvality půdy, zlepšování životních podmínek pro hmyz a ptáky nebo malé savce (Šarapatka & Urban 2009).

Mezi cíle ekologického zemědělství patří:

- respektování přírodních procesů a cyklů, které zlepšují stav půdy, vody, rostlin a živočichů
- zlepšení biologické diverzity
- využívání přírodních zdrojů odpovědným způsobem
- dodržování přísných podmínek pro dobré životní podmínky zvířat

- získávání produktů, které se vyznačují vysokou jakostí
- zaměření na produkci takových potravin a produktů, které požadují spotřebitelé v návaznosti na ochranu přírody, zdraví lidí, rostlin a živočichů
- nepoužívání GMO
(Council of Europe 2007)

Ekologická produkce respektuje přírodní systémy a cykly, zachovává a zlepšuje zdraví půdy, vody, rostlin a živočichů. Také přispívá k vysoké biologické rozmanitosti. Odpovědným způsobem využívá energii a přírodní zdroje. Dodržuje přísné normy pro dobré životní podmínky zvířat a uspokojuje jejich etologické potřeby. Zaměřuje se na získávání produktů nejvyšší jakosti. Produkuje celou řadu potravin a zemědělských produktů, které reflektují zájem spotřebitelů o produkci nepoškozující životní prostředí a dodržuje základy udržitelnosti (Dvorský & Urban 2014).

Lze také zdůraznit 3 obecné postupy, které jsou ekologickému zemědělství vlastní (nikoliv však výlučně): Zákaz/omezené používání chemických pesticidů, anorganických hnojiv a zachování smíšeného hospodářství (Hole et al. 2005).

3.2.1 Diverzita druhů

Biodiverzitu můžeme chápat jako druhové bohatství. Určuje nám počet druhů v daném společenství. Velká diverzita je pozitivní pro udržení přírodních procesů jako je predace, mutualismus nebo symbióza. Mezidruhové vztahy vnikají buď překrytím životních nik nebo potravního řetězce. Velká diverzita zachovává přirozenou rovnováhu agroekosystému. Intenzivní zemědělství je typické tím, že se diverzita druhů v okolí snižuje (Townsend et al. 2010).

Na ekologických farmách můžeme pozorovat větší diverzitu druhů až o 30 %, například pavouků, ptáků, brouků, motýlů nebo půdních mikrobů. Půdy bohaté na mikrobiální život daleko lépe mění zbytky rostlin a živočišné odpady na užitečné živiny (Biswas & Micallef 2019). Zvýšená hojnost ptáků na ekologických farmách je zapříčiněna větším množstvím polopřirozených stanovišť, která se na ekologických farmách vyskytují častěji (Gibson et al. 2007). Přechodná stanoviště taktéž zlepšují diverzitu druhů v okolí. Mezi ekotonální stanoviště můžeme řadit například přechody mezi polem a lesem nebo sady, které dále podporují stanoviště organismů (Wright 1993).

3.2.2 Ochrana půdy

Zhutňování půdy je jedním z hlavních problémů současného zemědělství. Nadměrné přejezdy mechanizace, špatně sestavené osevnické postupy nerespektující střídání plodin, intenzivní pastva nebo celkově nevhodné hospodaření s půdou způsobují její utužení. Kromě přejezdů mechanizace, může poskytnout řešení ekologické zemědělství (Hamza & Anderson 2005). Je potvrzeno, že na polích, kde se aplikují principy ekologického zemědělství, dochází k daleko většímu vsakování vody, které přispívá k udržení vody v krajině a předcházení sucha (Hathaway-Jenkins et al. 2011). Anorganická hnojiva používaná v konvenčních systémech

hospodaření nemusí zachovávat strukturu půdy, mohou zapříčinit velké kolísání koncentrací pH a iontů v půdním roztoku a negativně ovlivňují populace půdních organismů. Naproti tomu ekologický způsob má tendenci udržovat strukturu půdy, méně narušuje chemickou rovnováhu prostředí, povzbuzuje prospěšné populace půdní fauny a přispívá ke kontrole mikrobiálních patogenů (Hodges & Arden-Clarke 1988). Nadměrné používání anorganických hnojiv, např. hnojení dusíkem, obecně snižuje odolnost vůči škůdcům a výrazně ovlivňuje rovnováhu nutričních prvků v rostlinách. Organická hnojiva, která se používají v ekologickém zemědělství, sice nemusí poskytovat okamžitý přísun dusíku, fosforu a draslíku, jako tomu je u minerálních hnojiv, nicméně pozvolné uvolňování poskytuje správnou rovnováhu prvků a napomáhá k odolnosti vůči hmyzím škůdcům (Altieri & Nicholls 2003). Naproti tomu však stojí nižší výnosy v EZ oproti konvenci. Bylo prokázáno o 15-50 % nižší výnos obilnin u EZ. Může to naznačovat menší využívání N oproti konvenčnímu systému (Armengot et al. 2015).

Závažným problémem, kterým současné zemědělství trpí, je eroze. V mnoha případech způsobuje eroze téměř nevratný pokles produktivity půdy a dalších půdních funkcí. Dalším negativním efektem je, že translokovaná půda obohacená o živiny a pesticidy může negativně ovlivnit suchozemské a vodní ekosystémy. Erozi můžeme rozlišit na vodní, větrnou a ztrátu orbou. Již bylo prokázáno, že ekologické zemědělství respektuje přirozené cykly látek a snižuje náchylnost půdy ke všem druhům eroze až o 24 % oproti konvenčnímu zemědělství. Může to být způsobeno větším zastoupením trav a bobovitých rostlin v osevních postupech (Auerswald et al. 2003). Bobovité rostliny mají velký potenciál ve fixaci vzdušného dusíku. Bylo zjištěno, že pokud bychom vypustili anorganické hnojení dusíkem, mohly by bobovité rostliny plně nahradit tuto ztrátu (Badgley et al. 2007).

3.2.3 Ochrana vod

V ekologickém zemědělství je také zakázáno používání minerálních hnojiv, použití ostatních látek musí být schváleno pro ekologickou produkci. Evropská unie tím reaguje na zvýšenou eutrofizaci vod, která je způsobená člověkem (Council of Europe 2007). Zvýšené množství minerálů ve vodě může způsobovat nadměrnou produkci fytoplanktonu. Z oligotrofních jezer se stávají eutrofní. Zvýšená koncentrace fytoplanktonu způsobuje zákal vody a přemnožení sinic. V nejhorších případech to vede až k anoxickému prostředí ve vodě a úhynu ryb. Zlepšení tohoto stavu je možné dosáhnout lepším hospodařením s hnojivem až v dlouhodobém měřítku (Townsend et al. 2010). Bylo prokázáno, že přechodem z konvenčního způsobu hospodaření na integrované dochází k menšímu vyplavování dusíku do povrchových vod (snížení až o 15 %). U ekologického zemědělství je procento snížení ještě větší. Lze tedy usoudit, že EZ je nástrojem pro zlepšení kvality vod (Haas et al. 2002). Tento fakt lze vysvětlit nižšími vstupy průmyslových a statkových hnojiv, lepším střídáním plodin a omezením smyvu látek do povrchových vod (Halberg et al. 1995).

3.2.4 Ochrana ovzduší a klimatu

Zemědělské postupy, jako je zpracování půdy, produkují skleníkové plyny – CO₂ a N₂O. Oxid dusný (N₂O) pochází hlavně z aplikace dusíkatých hnojiv, hnoje a plodin fixující dusík. Oxid uhličitý (CO₂) je zase součástí geologických procesů a dýchání živých organismů. Orbou

se tyto plyny uvolňují z půdy do ovzduší (Tuomisto et al. 2012). Ekologické zemědělství preferuje nízké vstupy energie do agroekosystému. Vzhledem k velkému zastoupení trvalých travních porostů (TPP) a zatravňování orné půdy může ekologické zemědělství přispívat k ochraně klimatu (Šarapatka & Urban 2009).

Snížení množství orby může být nástroj pro boj s globálním oteplováním a zlepšením kvality půdy. V Evropě je asi 25 % orné půdy obděláváno omezeným zpracováním půdy. Největším negativem se může jevit zvýšený tlak plevelů z důvodu nepoužívání herbicidů. Nicméně v desetiletém pokusu bylo zjištěno, že tlak plevelů skutečně narostl, nicméně nebyl prokázán rozdíl ve výnosech mezi konvenčním a ekologickým hospodařením ve vztahu k plevelům. Snížené zpracování půdy tedy může být klíčem ke snížení emisí ze zemědělství (Armengot et al. 2015).

3.3 Multifunkční zemědělství a trvale udržitelný rozvoj

V důsledku změny společenských požadavků na zemědělství se stále častěji hovoří o multifunkčním zemědělství. Od zemědělství se již neočekává pouhá produkce potravin, ale i přinášení jiných, nemateriálových statků. Je spojováno i s environmentální a sociální funkcí. Politické významnosti nabývají ty funkce zemědělství, jejichž výstupem je netržní statek – nekomoditní. Státní intervence v podobě dotací lze chápat jako poptávku státu po nekomoditních výstupech zemědělství (Miškolci 2005). V důsledku multifunkčního charakteru hraje zemědělství obzvláště důležitou roli v hospodaření na venkově. Je důležité, aby existovala veřejná politika, která poskytuje podporu k produkci veřejných statků, neboť ne všechny veřejné statky jsou farmářům kompenzovány. Touto politikou je zajištěno, že se venkovské oblasti udrží životaschopné a že budou vyřešeny otázky životního prostředí a účinného využívání přírodních zdrojů (Evropská komise 1999). Do tohoto konceptu zapadá ekologické zemědělství, protože je alternativou pro klasické zemědělství. Je možné též použít souhrnný název ekologické zemědělství, kdy ekologické zemědělství poskytuje veřejné statky v podobě udržované a zdravé krajiny, potažmo ekosystémů a zároveň nakládá udržitelně s přírodními zdroji (Vergner & Barták 1991).

3.4 Sociální funkce ekologického zemědělství

Vývoj v zemědělství a produkci potravin, jako industrializace a globalizace, má socioekonomické dopady na obyvatele venkovských oblastí a pracovníky v zemědělství. V minulosti bylo v zemědělství zaměstnáno daleko více lidí než dnes. Avšak s nastupující mechanizací již nebylo potřeba tolik pracovníků. Malé pole se scelovaly do velkých celků, aby měla mechanizace lepší přístup a aby byla práce efektivnější. Potravinové ceny se razantně zlevnily a staly se více dostupné pro všechny. Ekologická produkce také podléhá obchodu na volném trhu. Dříve bylo běžné, že se potraviny zpracovávaly na lokální úrovni a v rámci místa také spotřebovaly (Halberg 2006). Ekologické zemědělství má také potenciál produkovat dostatek potravin k udržení současné lidské populace, dokonce i populace budoucí, aniž by se zvýšila výměra zemědělské půdy (Badgley et al. 2007).

3.4.1 Pracovní příležitosti

Ještě ve 30. letech 20. století byly procesy probíhající na českém venkově srovnatelné se situací v okolních státech. Následný vývoj však znamenal značné odchýlení od západních zemí. Léta 1938–1945 jsou typická nejdříve odchodem českých a následně německých pracovníků z pohraničí. Došlo k přetrhání vazeb k půdě. Následná kolektivizace vedla ke slučování jednotlivých hospodářství do velkých celků – JZD. Tato družstva zaměstnávala velkou část venkovských obyvatel. Pracovní příležitosti se vyskytovaly jak v samotné zemědělské produkci, tak v přidružených výrobcích. Po transformaci a privatizaci družstev ztratilo mnoho lidí práci. Někteří pracovníci se přeorientovali na odvětví průmyslu a služeb, které se častěji vyskytuje v blízkosti velkých měst a dobré dopravní obslužnosti. Odvětví průmyslu a služeb představuje atraktivní pracovní příležitosti a s tím souvisí i migrace obyvatelstva z venkovských do městských a příměstských oblastí. Samotné zemědělství přestalo hrát zásadní roli v obživě venkovského obyvatelstva. Nestabilní ekonomická situace v českém zemědělství vedla velká družstva ale i malé podnikatele v zemědělství k diverzifikaci svých činností, podobně jako dříve přidružená výroba. Část jich se věnuje cestovnímu ruchu, část kovodělné výrobě nebo malo/velkoobchodu. Tento vedlejší příjem umožňuje zaměstnávat venkovské obyvatele a udržovat pracovní příležitosti v kraji (Perlín & Hupková 2010). Taktéž rodinní příslušníci nebo manželky farmářů častěji pracují mimo zemědělství, aby byl příjem zemědělské domácnosti stabilnější (Benjamin 1994).

Diverzifikace představuje vysoký rozvojový potenciál. Tento rozvojový potenciál byl identifikován a na úrovni EU implementován do politiky rozvoje venkova a finančně podporován v Programu rozvoje venkova. Avšak z hlediska Společné zemědělské politiky by neměla být považována podpora diverzifikace za všelék nebo za způsob řešení nedostatku zemědělské politiky. Měl by to být způsob, jak povzbudit skutečné procesy, které již na venkově probíhají bez zásahů veřejné politiky (Saraceno 1994).

3.4.2 Nezaměstnanost

K nezaměstnanosti je možné přistupovat z různých hledisek. Lze ji chápat jako výraz toho, jakým způsobem je na daném území organizováno a řízeno zaměstnávání lidí. Lze ji taktéž chápat jako důsledek určitých schopností, dispozic a postojů jedinců. Nezaměstnanost je složitým jevem a nelze ji hodnotit pouze globálně. Je nutné znát, koho se nezaměstnanost týká, kde se vyskytuje, jak dlouho trvá a jaké jsou její příčiny. Mezi rizikové skupiny patří z hlediska nezaměstnanosti ženy, mladiství, lidé předdůchodového věku nebo osoby handicapované. Postihuje častěji osoby s nižší kvalifikací. Na nezaměstnanost má vliv také teritoriální hledisko (Krebs et al. 1997). Na vzorku deseti zemí ze střední a východní Evropy bylo zkoumáno, zda může mít zemědělství vliv na nezaměstnanost. Bylo zjištěno, že zemědělství má potenciál snižovat míru nezaměstnanosti. Avšak konkrétní efekty se liší dle jednotlivých zemí a jejich specifik (Bein & Ciftcioglu 2017).

Na ekologických farmách v České republice pracuje zhruba 10 800 osob. Většina těchto pracovníků je zaměstnána na plný úvazek. V EZ připadá na jednoho pracovníka v průměru 58 hektarů půdy, v konvenčním je to zhruba 33 hektarů. Tento rozdíl je způsobem především

strukturou půdního fondu, kde dominují velké podniky s převahou trvalých travních porostů. Z tohoto hlediska lze říct, že v případě, že by pokračovalo přecházení podniků z konvenční produkce na produkci ekologickou, mohlo by dojít ke zhoršení situace z hlediska nezaměstnanosti v kraji. Potenciál pro zlepšování nezaměstnanosti však mají trvalé kultury v EZ, jako jsou sady a vinice, kde je naopak větší potřeba fyzické práce, takže je to těžší práce než v zemědělství konvenčním (Ministerstvo zemědělství 2019). Ekologické farmy obvykle zaměstnávají o 10-20 % více pracovníků než farmy konvenční a mohou představovat nástroj v boji proti nezaměstnanosti na venkově (Vráblíková & Vráblík 2007). Bylo však zjištěno, že strukturální a jiné změny mají výraznější vliv na nezaměstnanost než politické intervence. Setkáváme se také s faktem, že dotace vyplácené na plochu mohou i situaci na trhu práce zhoršovat (přechod na TTP, které vyžadují méně práce). Naopak spíše pozitivní efekt vykazují dotace investičního charakteru (investice do zemědělských podniků, zpracování a diverzifikace činností) (Mantino 2019).

3.4.3 Vlastní zpracování výrobků a místní prodej

Zpracování vlastních výrobků a jejich prodej přímo na farmě představuje zajímavou možnost, jak vylepšit ekonomiku farmy. U zhruba čtvrtiny ekofarem tvoří příjem z přímého prodeje výrobků významnou roli a představuje nadpoloviční podíl příjmů v jejich celkovém obratu. Nejvíce se farmy zaměřují na prodej živočišných produktů. Rostlinné produkty prodává více než 40 % dotazovaných. Z živočišných produktů se jedná především o prodej mléka, sýrů a masa. Z rostlinných produktů dominuje ovoce (jablka, švestky, hrušky) (Hrabalová 2018). Krátké dodavatelské řetězce a přímý prodej ze dvora představuje alternativu spotřebitelům k agropotravinářskému systému. Toto zkracování vytváří mnoho přidaných efektů.

Environmentální efekty můžeme spatřovat v tom, že zboží je dopravováno na malé vzdálenosti, případně je prodáno přímo na farmě. Tím se šetří palivo, obalový materiál nebo jsou užívány jiné metody, které představují menší zátěž pro životní prostředí.

Zdravotní efekty jsou především v tom, že řada aktérů krátkého dodavatelského řetězce má lepší znalosti z oboru zdravého životního stylu. S tím je spojena preference zdravých potravin, kterým se musí farmář přizpůsobit, pokud chce svou produkci prodat. Taktéž si zákazník může udělat lepší přehled o tom, jakým způsobem byla potravina vyrobena nebo odkud pochází.

Mezi sociální efekty můžeme zařadit větší důvěru mezi farmářem a spotřebitelem. Jak již bylo napsáno, zákazník má lepší představu o původu potravin. Také se častěji vrací k farmáři pro další nákup, což představuje stabilnější odběr pro farmáře. Zároveň může farmář realizovat své výrobky za lepší cenu, než kterou by získal při prodeji zpracovateli nebo distributorovi potravin. Všechny efekty ještě umocňuje fakt, že jde o ekologickou produkci.

Na zkracování dodavatelských řetězců lze pohlížet jako na hnací sílu udržitelného rozvoje kraje (Galli & Brunori 2013).



Obrázek č.1: Ekologické zemědělství a jeho efekty; zdroj: vlastní zpracování

3.4.4 Sociální aktivity podniků a komunitně vedený místní rozvoj

Ekologické zemědělství má také pozitivní vliv na rozvoj daného území. Vzhledem k tomu, že ekologičtí podnikatelé jsou ve velké míře ztotožnění s myšlenkou organického zemědělství, mají tendenci tyto poznatky předávat dále. Farmáři častěji využívají přímé vazby na bioproducenty, případně si produkty zpracovávají sami a prodávají. Tímto vzniká kvalitní a dlouhodobý vztah mezi producentem a spotřebitelem. Ekologické zemědělství také láká návštěvníky, podporuje turistiku v regionu a koncentruje aktéry, kteří mají aktivní zájem o rozvoj území. Tento zájem je velmi důležitý při řešení problémů, které se přímo netýkají zemědělství, ale krajiny jako takové. K této příležitosti byla vytvořena politika komunitně vedeného místního rozvoje (Śpiewak & Jasiński 2020). Předpokladem fungujícího rozvoje je však aktivní zapojení všech aktérů (Sisto et al. 2018).

3.4.5 Udržení osídlení

Venkovské společnosti mohou také sloužit jako „nárazníková“ oblast pro chudší obyvatele měst v období hospodářské krize. Podpora ekologických nebo jinak šetrných systémů hospodaření, které trvale udržují zaměstnanost obyvatel, může mít stabilizační efekt na sociální politiku (Anríquez & Stamoulis 2007). V oblastech, kde dominuje ekologické zemědělství a rodinné farmy, byla zaznamenána větší soudržnost komunity a občanské angažovanosti než v oblastech, kde převažuje konvenční zemědělství (Fujimoto 1977). Sociální stabilita a soudržnost s sebou nese také další výhody, které nemohou být jednoznačně popsány a identifikovány. Mezi tyto výhody patří tradice, místní zvyklosti, vztah k místu a pomoc udržovat typický ráz krajiny (Gray 2011).

3.5 Ekonomická charakteristika a tržní souvislosti

3.5.1 Produkce potravin

Hlavním cílem ekologického zemědělství je produkce bioproduktů. Ty se vyznačují vysokou kvalitou a bezpečností. Ekologickou produkci můžeme chápat jako systém řízení podniku a produkce potravin, který používá osvědčené environmentální postupy, ochraňuje přírodní zdroje a uplatňuje přísné normy pro dobré životní podmínky zvířat (Council of Europe 2007). Ekologická produkce a označování bioproduktů se opírá o přísný systém kontroly a certifikace. Kontrolován je celý proces od zemědělského podniku přes výrobu, balení výrobků, značení až po samotný obchod s ním. Kontrolní síť ekologické produkce je v České republice na špičkové úrovni a patří k nejúčinnějším v Evropě. Bioprodukce si jistě zaslouží důvěru spotřebitelů, ať již pochází z ČR nebo mimo ni. Akční plán rozvoje ekologického zemědělství nicméně identifikoval určité hrozby, kterým musí ekologická produkce čelit. Jedním z nich je, že ekologická produkce nedosáhla ještě plně svého potenciálu. Zároveň identifikuje trh s biopotraviny jako málo rozvinutý. Taktéž je prostor pro lepší propagaci biopotravin (Ministerstvo zemědělství 2016).

Můžeme k produkci přistupovat i čistě ekonomicky. Produkce biopotravin a jejich prodej přináší zisk, který je hlavním cílem všech podnikatelů. Od ekologického podniku se očekává, že bude ekonomicky životaschopný. Ekonomická výkonnost se obvykle hodnotí na základě vynaložených nákladů a dosažených výnosů. Výnosy z ekologické produkce jsou obvykle nižší než z produkce konvenční, což z hlediska EU, která je v zemědělské nadprodukci, může být pozitivum (Konečný et al. 2004).

3.5.2 Příjem zemědělců a mzdy

Celkový příjem obvykle zahrnuje příjem ze samostatné výdělečné činnosti, ze zaměstnání, z majetku a ze sociálních transferů (včetně důchodů) a kapitálových výnosů z majetku (což může být pro zemědělce z dlouhodobého hlediska důležité). Disponibilní příjem dostaneme po odečtení přímých daní a jiných povinných příspěvků (například do systémů sociálního zabezpečení).

V každém zemědělském typu mají nejmenší farmy menší příjem než ty velké. Platí to i na absolutní příjmy na pracovníka, které se zvyšují s velikostí farmy. Příjmy se také liší v zaměření farem. Největší příjmy vykazují farmy zaměřené na smíšenou výrobu. Příjem farem v méně příznivých oblastech (ANC) je také nižší než v oblastech bez znevýhodnění. Tento fakt přetrvává i po započtení kompenzací ANC v rámci Programu rozvoje venkova. Nejstabilnější příjmy vykazují farmy zaměřující se na trvalé kultury a zahradnictví. V příjmech existují značné výkyvy, 55 % velkých farem a 38 % malých farem dle průzkumu zažilo $\pm 30\%$ volatilitu příjmů oproti předchozímu tříletému průměru (2010-2012). Některé farmy může existenčně ohrozit i jednoletá ekonomická ztráta v hospodaření (Hill & Bradley 2015).

Statisticky jsou hrubé měsíční mzdy v českém zemědělství výrazně nižší než v ostatních dvou sektorech hospodářství. Taktéž lze říct, že růst mezd v zemědělství neodpovídá růstu mezd v ostatních sektorech. Tento růst je daleko pomalejší. V mezinárodním srovnání mají země jako Švýcarsko, Norsko, Dánsko, Lucembursko a Irsko nejvyšší úroveň měsíční i

hodinové hrubé mzdy. Bulharsko, Rumunsko, Makedonie, Litva a Lotyšsko naopak vykazují nejnižší hrubé mzdy. Česká republika má o něco vyšší úroveň mezd než Slovenská republika a drží třetí místo mezi postkomunistickými zeměmi (Bílková 2018). Ve třetím čtvrtletí 2019 byla průměrná hrubá mzda v České republice 33 697 Kč. Český statistický úřad eviduje hrubé mzdy všech odvětví dle sekcí CZ-NACE. V rámci zemědělství, lesnictví a rybnářství byla za třetí čtvrtletí 2019 hrubá mzda 27 961 Kč. Z toho vyplývá, že hrubá mzda v zemědělství je zhruba o 17 % nižší, než je průměr ČR. Tato mzdová disparita jednotlivých sektorů může představovat obtíže při hledání zaměstnanců do sektoru zemědělství (Český statistický úřad 2019). Konkrétní údaj k ekologickému zemědělství není k dispozici, ale lze předpokládat podobný trend. Nižší mzdy v zemědělství lze vysvětlit větším zastoupením práce, která nevyžaduje zvláštní nároky na vzdělání. U vedoucích pracovníků v zemědělství již tento trend tak patrný není. Mzdové disparity mezi jednotlivými regiony jsou malé. Z toho důvodu lze předpokládat nízkou ochotu pracovníků dojíždět do jiného regionu za prací v zemědělství (Drlík 2018).

V rámci stimulace širšího hospodářského rozvoje je kladen důraz na potřebu nízkých cen potravin. Z dlouhodobého hlediska byla produktivita práce v zemědělství do jisté míry přehlížena. Ekologické výzvy, se kterými se potýkáme v zemědělství, vyžadují snížení spotřeby fosilních paliv a zároveň snížení materiálových vstupů do zemědělství. V rámci zemědělství je určité potenciál ke zvýšení efektivity práce. Jedině tak můžeme čelit environmentálním výzvám a zároveň uspokojit potřebu lidí z hlediska cenově dostupných potravin a zabezpečit farmářům dostatečný příjem (Dorward 2013).

Ex post hodnocení Programu rozvoje venkova 2007-2013 se zabývalo také dopadem agroenvironmentálních podpor (AEO), potažmo ekologického zemědělství, na příjem podniků. V závislosti na rozloze podniků, se kterou vstupovaly do AEO, představovala podpora značnou část jejich příjmů. Platby, ať už se jedná o AEO nebo jednotnou platbu na plochu (SAPS), případně různé kumulace, mají stabilizační efekt na ekonomiku příjemců. AEO platba má kompenzační charakter, takže se nejedná o čistě komerční záležitost. Menší efekt měla platba za AEO u zatravnění – jedná se o zpravidla menší rozlohy a význam je především v podpoře finančně náročné změny způsobu obhospodařování orné půdy. Naopak největší pozitivní efekt měla platba u titulu Ošetřování travních porostů. Vzhledem k velkým rozlohám měla podpora efekt diverzifikace příjmů. Kompenzace je vyplácena zemědělci výměnou za to, že se vzdá některých postupů (snížení intenzity, biopásy, zatravnění orné půdy a jiné). Podpora měla také stabilizační faktor (délka závazku, výkyvy na trhu zemědělských produktů) (EKOTOXA, s. r. o. & IREAS centrum, s. r. o. 2016). S tímto pozitivním efektem se také ale váže zvýšená závislost na dotacích a menší produktivita zemědělských podniků (někdy může být i lepší – podpora investování do techniky). Podniky se také častěji zaměřují na komodity nebo činnosti, které jsou navázány na dotační podpory (Bazyli & Katarzyna 2017). Taktéž se můžeme setkat s názorem, že dotované zemědělství značnou měrou plýtvá energií a vodou, protože se pěstuje více produktů, než kolik by jich bylo vypěstováno v čistě tržním prostředí (Atanasov & Lubeniqi 2019).

3.5.3 Hrubá přidaná hodnota

Hrubá přidaná hodnota představuje nově vytvořenou hodnotu, kterou získávají zemědělské podniky z používání svých výrobních kapacit. Je stanovena jako rozdíl mezi celkovou produkcí oceněnou v základních cenách a mezispotřebou oceněnou v kupních cenách. Silně souvisí s hrubým domácím produktem (Český statistický úřad 2014) a je zjišťována za jednotlivá odvětví. Pro vývoj zemědělství posledních let je typické zvyšování produktivity. Je to dobře patrné na zvyšující se hrubé přidané hodnotě zemědělství. Dotace na plochu zemědělským podnikům zaručují jistou stabilitu a banky ochotněji financují jejich další investiční záměry, které mohou také zvyšovat hrubou přidanou hodnotu (Kozelský 2016).

3.6 Geografické podmínky – znevýhodněné oblasti

Méně příznivé oblasti jsou definovány jako „vzdálené“ regiony s omezenou základnou přírodních zdrojů. Je pro ně typický menší zemědělský potenciál a horší infrastruktura a dostupnost služeb. Pro jednotnou klasifikaci těchto oblastí byly definovány 3 základní typy LFA (dnes ANC) oblastí (Tileaga & Cosmescu 2011).

- Horské

Horské oblasti se vyznačují omezenými možnostmi zemědělského hospodaření. Je to způsobeno náročnými klimatickými podmínkami, které souvisejí s nadmořskou výškou. Z tohoto důvodu je zkráceno vegetační období. V kombinaci se svažností pozemků vznikají znevýhodnění v podobě horší ekonomiky pěstovaných plodin (Ministerstvo zemědělství 2020).

- Ostatní

Podobně jako u horských oblastí je znevýhodněno pěstování plodin také v oblastech definovaných jako ostatní. Pro výběr těchto oblastí byly zohledněny faktory jako jsou nízká teplota, suchost, omezené odvodňování půdy, nepříznivá struktura a skeletovitost, mělká hloubka zakořenění, špatné chemické vlastnosti půdy nebo sklon svahu (Ministerstvo zemědělství 2020).

- Specifické

Taktéž byly vymezeny oblasti, které se vyznačují horší výnosností půdy (80 % a méně průměru ČR nebo 90 % a méně a zároveň se sklonitostí větší než 7°) (Ministerstvo zemědělství 2020).

Pro tyto oblasti je typické, že zde převažuje dřevařský a nábytkářský průmysl, zemědělství a chov zvířat. Je zde většinou velké zastoupení přírodních rezervací a chráněných krajinných oblastí (Tileaga & Cosmescu 2011). V rámci ekonomického rozvoje znevýhodněných oblastí jsou doporučeny nástroje, jako jsou dotace, investiční pobídky, různé formy krajských pobídek nebo snížení daní z nemovitostí (Tileaga & Cosmescu 2011).

Ekologické zemědělství jako metoda šetrná k přírodě se častěji uplatňuje v méně příznivých oblastech. Ovlivňují to environmentální proměnné, existence půd s horším produkčním potenciálem a dotace. Ekonomické pobídky k přechodu do ekologického způsobu hospodaření jsou v těchto oblastech daleko výhodnější (než případný pokles produkce v úrodných oblastech) (Gabriel et al. 2009).

Zemědělci, kteří hospodaří v oblastech s přírodním znevýhodněním, mají až o 30 % menší hospodářský výsledek než ti, kteří hospodaří mimo tato území. Dlouhodobými dotačními podporami, které jsou v České republice vypláceny, se daří předcházet degradaci stanovišť v důsledku opouštění půdy. Existuje však reálné riziko opuštění půdy, pokud dotyčným zemědělcům nebude tato kompenzace vyplácena. Zároveň podpora napomáhá chránit a obnovovat cenná stanoviště na zemědělské a lesnické půdě z hlediska druhové diverzity a zvyšovat ekologickou stabilitu krajiny (Ministerstvo zemědělství 2018). Rozklíčovat přínosy podpor ANC oblastí je však samostatná kapitola. Vzhledem k tomu, že zemědělci v těchto oblastech často vstupují do agroenvironmentálních opatření nebo do opatření ekologického zemědělství, jsou benefity zdokumentovány, nicméně přínosy není možné jednoznačně popsat. Přesto jsou podpory znevýhodněným oblastem vnímány spíše jako pozitivní (Rudow 2014), ale nákladné pro veřejné rozpočty.

3.7 Struktura ekologických zemědělských podnikatelů

Podnikatelem v zemědělství může být buď fyzická nebo právnická osoba, která podniká v zemědělské výrobě v souladu se zákonem č. 252/1997 Sb., o zemědělství ve znění pozdějších předpisů. Zemědělským podnikatelem podle tohoto zákona je fyzická nebo právnická osoba, která hodlá provozovat zemědělskou výrobu jako soustavnou a samostatnou činnost vlastním jménem, na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku, za podmínek stanovených tímto zákonem. Každá osoba, která chce v zemědělství podnikat, kromě osoby hospodařící pro vlastní potřebu, se musí evidovat v registru zemědělských podnikatelů (Česko 1997).

Právnické osoby zahrnují zemědělské obchodní korporace, a to obchodní společnosti a družstva, a jiné právnické osoby. Fyzické osoby zahrnují jak zemědělské podnikatele dle zákona č. 252/1997 Sb., tak i fyzické osoby provozující drobné pěstitelské a chovatelské činnosti nepodléhající zápisu do registru zemědělských podnikatelů. Drobní pěstitelé nebo chovatelé bez podnikatelského osvědčení tvoří početnou část (42 %) evidovaných zemědělských subjektů (ÚZEI 2019).

Nejpočetnější skupinou ekologických zemědělských podnikatelů jsou velmi malé podniky, ty tvoří zhruba 39 % analyzovaného souboru. Velmi malé podniky hospodaří pouze na 3,7 % celkové zemědělské půdy (z.p.). Průměrná velikost farmy v nejmenší velikostní kategorii je 10,9 ha zemědělské půdy, z toho 9,2 ha připadá na trvalé travní porosty. Malé ekologické podniky zaujímají 28 % z celkového počtu. Jejich průměrná výměra je 38,3 ha. Střední podniky představují zhruba třetinu celku a zároveň hospodaří na největším podílu z.p. v EZ. Průměrná výměra středních podniků je 269,8 ha. Velké podniky zaujímají cca 12,5 % z celkového množství podnikatelů. Hospodaří na 12,5 % z.p. v EZ.

Výrobní zaměření ekologických podniků je především chov skotu (39 %), dále chov ovcí, koz a ostatních zvířat (25 %), polní výroba (19 %), trvalé kultury (9 %), smíšená výroba (7 %) a produkci mléka (1 %) (ÚZEI 2013). Z hlediska plochy představuje orná půda zhruba 13 % plochy zařazené do ekologického zemědělství. Trvalé travní porosty pak představují velké zastoupení okolo 85 procent.

3.8 Strategie rozvoje území

3.8.1 Regionální

3.8.1.1 Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009-2020

Strategie rozvoje Zlínského kraje je základní koncepční dokument na úrovni kraje. V návaznosti na evropské a národní strategie formuluje 4 tematické pilíře, které pokrývají všechny relevantní oblasti rozvoje. V rámci pilířů jsou dále rozpracovány jednotlivé cíle, úkoly a opatření. Rozdělení tematických pilířů je uvedeno v tabulce č. 1. V rámci tematického pilíře Efektivní infrastruktura a rozvoj venkova, kam spadá mimo jiné zemědělství a rozvoj venkova, jsou definovány cíle, jako jsou zlepšení životního prostředí, atraktivní život na venkově a diverzifikace činností. Strategie si plně uvědomuje hrozby, které mohou nastat v případě, že bude pokračovat pokles výkonů v zemědělství a s tím související nemožnost rozvinout alternativní ekonomické činnosti zemědělců. Nicméně konkrétní aktivity k rozvoji území pomocí zemědělství nechává v případě Programu rozvoje venkova a OP Rybářství v gesci Ministerstva zemědělství. Jako zásobník možných opatření jmenuje tato:

- modernizace činností v zemědělství a lesnictví
- podpora vzdělávání v zemědělství a lesnictví, včetně podpory růstu prestiže těchto oborů podnikání
- podpora spolupráce drobných zemědělců
- zvýšení orientace na perspektivní/regionální produkty
- podpora ekologického zemědělství a produkce biopotravin
- podpora lesního hospodářství

(Zahradník 2013)

Tabulka č.1: Vize rozvoje Zlínského kraje

| VIZE ROZVOJE ZLÍNSKÉHO KRAJE | | | |
|---|---|---|---|
| Zlínský kraj – region s moderní prosperující ekonomikou s rostoucí životní úrovní a vysokou zaměstnaností, atraktivní pro obyvatele, investory i návštěvníky | | | |
| TEMATICKÉ PILÍŘE | | | |
| Konkurenceschopná ekonomika | Úspěšná společnost | Efektivní infrastruktura a rozvoj venkova | Atraktivní region |
| Podnikání MSP a služby Průmysl, věda, výzkum a inovace Informační a komunikační technologie | Školství a celoživotní učení Trh práce Sociální služby Zdravotnictví | Životní prostředí a energetika Zemědělství a rozvoj venkova Doprava | Cestovní ruch Kultura a památková péče |

Zdroj: (Zahradník 2013)

3.8.2 Národní

3.8.2.1 Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014-2020

Strategie regionálního rozvoje ČR je základním koncepčním dokumentem v oblasti regionálního rozvoje. Formuluje přístup státu k podpoře regionálního rozvoje. Poskytuje potřebná východiska a stanovuje rozvojové cíle a zásady jednotlivých regionálních programů rozvoje. Představuje nástroj realizace regionální politiky a koordinace ostatních politik. Tento střednědobý dokument zdůrazňuje rovnováhu mezi sociálním, ekonomickým a environmentálním pilířem. Sladění těchto tří pilířů se nazývá udržitelný rozvoj. Strategie je uvedena do souladu s evropskými strategickými dokumenty. Definiuje prioritní oblasti rozvoje:

a) Prioritní oblast konkurenceschopnost

Oblast vychází z ekonomického pilíře a je zaměřena na inovace, spolupráci podnikatelského sektoru s výzkumnými a vývojovými pracovišti, flexibilitu pracovního trhu a kvalitní infrastrukturu, která je předpokladem pro rozvoj konkurenceschopnosti daného území.

b) Prioritní oblast uzemní soudržnost

Oblast vychází ze sociálního pilíře. Zaměřuje se na zmírňování sociálních disparit v území, podporu integrace sociálně vyloučených obyvatel, cestovní ruch a bydlení v periferiích.

c) Prioritní oblast udržitelnost

Oblast vychází z environmentálního pilíře. Má zlepšit životní prostředí a život v něm. Cílem je také odstranění starých ekologických zátěží, lepší hospodaření s přírodními zdroji a využívání moderních technologií ve vodním a odpadovém hospodářství.

d) Prioritní oblast veřejná správa

Tato oblast by měla vytvářet podmínky pro správnou implementaci výše uvedených priorit formou legislativní a administrativní základny. (Ministerstvo pro místní rozvoj 2013)

3.8.2.2 Dohoda o partnerství

Aby bylo možné čerpat prostředky z Evropských strukturálních a investičních fondů, je nutné, aby každý členský stát měl vypracovanou Dohodu o partnerství. Tato dohoda analyzuje na základě evropských, národních a regionálních strategických dokumentů socioekonomickou situaci České republiky. Na základě analýzy jsou dále definovány priority pro financování v letech 2014-2020. Výsledky jsou kontrolovány monitorovacími indikátory a následně vyhodnoceny pro případné změny (Ministerstvo pro místní rozvoj 2014).

3.8.2.3 Evropa 2020

Strategie Evropa 2020 představuje hlavní hospodářskou reformní agendu Evropské unie do roku 2020. Nahrazuje tzv. Lisabonskou strategii, která již není v platnosti. Cílem strategie je podporovat takové rozvojové aktivity, které jsou založeny na principu znalostní ekonomiky, dbají na udržitelný rozvoj a podporují sociální začleňování. Avšak jednotlivé kroky a implementaci nechávají v gesci jednotlivých členských států, aby v co největší míře reflektovaly aktuální potřeby (Evropská komise 2010).

Jádrem strategie Evropa 2020 by měly být minimálně tyto tři priority:

- inteligentní strategie – vyvíjet ekonomiku založenou na znalostech a inovacích
- udržitelná strategie – podporovat konkurenceschopnější a ekologičtější ekonomiku méně náročnou na zdroje
- podporující začlenění – podporovat ekonomiku s vysokou zaměstnaností, jež se bude vyznačovat hospodářskou, sociální a územní soudržností

(Evropská komise 2010)

Udržitelný růst by měl být zajištěn mimo jiné pomocí strukturálních a technologických změn nezbytných pro přechod na nízkouhlíkovou ekonomiku méně náročnou na přírodní zdroje a odolnější vůči změně klimatu. Tento přechod pomůže naplnit cíle EU z hlediska snižování emisí a zachování druhové rozmanitosti. Ochrana bude realizována zejména prostřednictvím Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD) podporujícího společné zemědělské politiky, politiky rozvoje venkova a politiky soudržnosti. K tomu je nutné národní kofinancování (Evropská komise 2010).

Trvale udržitelný rozvoj v rámci zemědělství vyzdvihuje důležitost přírodních zdrojů, které přispívají ke správné funkci ekosystémů i k přitažlivosti jednotlivých regionů. Přitažlivost může spočívat v rekreační hodnotě oblastí a v celkovém zlepšení kvality života na venkově

(CEMAT 2002). Ekologické zemědělství tedy představuje příležitost k oživení venkovských ekonomik díky udržitelnému rozvoji (Lobley et al. 2009).

Je důležité v rámci udržitelné politiky územního zohlednit Bernskou úmluvu o ochraně evropských volně žijících živočišných a přírodních stanovištích a Panevropskou strategii biologické a krajinné rozmanitosti. Taktéž by zemědělci měli být sledováni z hlediska využívání hnojiv a používání vody k zavlažování, aby nedocházelo ke kontaminaci zdrojů pitné vody. Je nutné věnovat pozornost obnově a ochraně ekosystémů, např. ekologických sítí a mokřadů, které jsou jejich součástí. K tomuto byly identifikovány prvky, jako jsou polopřírodní oblasti, vodní zdroje a zdravé klima, které pomáhají stabilitě ekosystémů a je nutná jejich ochrana. Proto je nutné mít síť zvláštních ochranných pásem v Evropské unii s názvem Natura 2000 (CEMAT 2002). V České republice je ustanovena ochrana národní legislativou – zákon č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Nicméně metodologie se liší v jednotlivých členských zemích.

3.9 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova na období 2014-2020 byl připraven na základě usnesení vlády České republiky ze dne 28. listopadu 2012. Vychází z nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013. Jeho řídicím orgánem je Ministerstvo zemědělství. Program napomáhá dosažení cílů strategie Evropa 2020 ve všech jejích definovaných oblastech (Ministerstvo zemědělství 2018). Při naplnění všech oblastí by mělo dojít ke zvýšení konkurenceschopnosti ekonomiky, sociálnímu začleňování a boji s chudobou a ochraně životního prostředí. Všechny tyto efekty by měly být realizovány na principu trvalé udržitelnosti (Ministerstvo pro místní rozvoj 2014).

Společná zemědělská politika Evropské unie je nejstarší ze všech společných politik. Je to jedna z nejvíce náročných politik z hlediska financí, protože je potřeba národní kofinancování. Vstup České republiky do EU umožnil českým zemědělcům získat dotace v rámci Společné zemědělské politiky. Kromě přímých plateb na způsobilou zemědělskou půdu je možné čerpat investiční podpory v rámci Programu rozvoje venkova. Je však důležité průběžně kontrolovat účinek a efektivitu těchto prostředků, aby nedocházelo k tomu, že budou využívány neefektivně nebo podporovat neefektivnost (Pechrová 2015).

Rozvoj venkovských oblastí přispívá k zachování venkovské krajiny, ochraně přírodních kultur a tradic. Historicky se veřejná politika a investice soustřeďovaly na průmyslový a městský sektor služeb na úkor venkovského prostoru. Národní podpory zemědělského sektoru jsou na mapě rozvoje od konce 19. století a vždy byly kritizovány, ale venkov nikdy nebyl ponechán rozvoji bez jakékoliv formy státní podpory. Nicméně v mnoha ohledech se soudržná politika rozvoje venkova stala průřezovým tématem (Anríquez & Stamoulis 2007).

Program obsahuje jednotlivá opatření, které reflektují hybné síly v rozvoji venkova. Opatření Programu rozvoje venkova viz tabulka č. 2.

Tabulka č.2 Dopad opatření na ekofarmu

| Skupina opatření | Opatření | Přímý na ekofarmu |
|------------------|--|-------------------|
| podpůrné | MP1 Předávání znalostí a informační akce | NE |
| investice | MP4 Investice do hmotného majetku | ANO |
| investice | MP6 Rozvoj zemědělských podniků a podnikatelské činnosti | ANO |
| investice | MP8 Investice do rozvoje lesních oblastí a zlepšování životaschopnosti lesů | ANO |
| plošné | M1P Agroenvironmentálně-klimatické opatření (AEKO) | ANO |
| plošné | M11 Ekologické zemědělství (EZ) | ANO |
| plošné | M12 Platby v rámci sítě Natura 2000 a podle rámcové směrnice o vodě | ANO |
| plošné | M13 Platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními (LFA) | ANO |
| plošné | M14 Dobré životní podmínky zvířat | ANO |
| plošné | M15 Lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů | ANO |
| podpůrné | M16 Spolupráce | NE |
| podpůrné | M19 Podpora místního rozvoje na základě iniciativy LEADER (komunitně vedený místní rozvoj) | NE |
| podpůrné | M2P Technická pomoc | NE |

Zdroj: (Ministerstvo zemědělství 2018), Vlastní zpracování

Tabulka č.3 Míra dopadu opatření na ekofarmu

| Opatření | Dopad | | | | | |
|--|--------------|--------------|----------------|-------|----------|------------|
| | Biodiverzita | Vodní zdroje | Půdní úrodnost | Klima | Sociální | Ekonomický |
| M01 Předávání znalostí a informační akce | P | P | P | P | P | P |
| M04 Investice do hmotného majetku | K | K | K | K | K | K |
| M06 Rozvoj zemědělských podniků a podnikatelské činnosti | P | P | P | P | K | K |
| M08 Investice do rozvoje lesních oblastí a zlepšování životaschopnosti lesů | K | K | K | K | P | P |
| M10 Agroenvironmentálně-klimatické opatření (AEKO) | K | K | K | K | P | P |
| M11 Ekologické zemědělství (EZ) | K | K | K | K | P | P |
| M12 Platby v rámci sítě Natura 2000 a podle rámcové směrnice o vodě | K | K | K | K | P | P |
| M13 Platby pro oblasti s přírodními či jinými zvláštními omezeními (LFA) | K | K | K | K | P | P |
| M14 Dobré životní podmínky zvířat | P | P | P | P | P | P |
| M15 Lesnicko-environmentální a klimatické služby a ochrana lesů | K | P | P | K | P | P |
| M16 Spolupráce | P | P | P | P | K | K |
| M19 Podpora místního rozvoje na základě iniciativy LEADER (komunitně vedený místní rozvoj) | P | P | P | P | K | P |
| M20 Technická pomoc | P | P | P | P | P | K |

Zdroj: (Ministerstvo zemědělství 2018), Vlastní zpracování

3.9.1 Ekologické zemědělství

V konvenčním i ekologickém zemědělství musí zemědělci splňovat environmentální normy, aby mohli žádat o dotace na plochu (SAPS). Protože se jedná o silnou finanční pobídku, je kontrola podmíněnosti potenciálně mocným nástrojem politiky. Jsou jasně prokázány pozitivní efekty na flóru, motýly, brouky – počet druhů i jejich složení. Tento fakt byl prokázán při dlouhodobém sledování ve Švýcarsku. Nicméně podobné efekty lze očekávat i v sousední Evropské unii. Za předpokladu, že se v budoucnu zvýší environmentální standardy týkající se biologické rozmanitosti, lze běžnou kontrolou podmíněnosti zvýšit biologickou rozmanitost v kontinentálním měřítku (Aviron et al. 2009).

Podpora v rámci titulu ekologické zemědělství nebo agroenvironmentálně-klimatických opatření ve spojení s přímými platbami pozitivně ovlivňuje výši zisku zemědělských výrobců (Malá et al. 2011). Nicméně bylo zjištěno, že rostoucí dotační podpora ekologického zemědělství v rámci Programu rozvoje venkova s podporou Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, článku 30 – M11 Ekologické zemědělství představuje zvýšené riziko závislosti farem na dotacích a že reakce na tržní změny je v tomto případě zhoršena (Offermann et al. 2009).

4 Metodika

Diplomová práce byla rozdělena na dvě části. První část práce se zabývala vymezením pojmů a oblasti zájmu, zjištění hlavních hybných sil ve venkovských oblastech a analýzou, jak může ekologické zemědělství přispět v rozvoji venkova. Tato zjištění vycházela z odborné literatury a článků, statistických údajů a legislativních dokumentů. Teoretická část byla zpracována formou literární rešerše.

Do praktické části byla zahrnuta charakteristika vybraného území a dále analýza na základě statistických dat a dotazníkového šetření. Byla provedena statistická analýza dat zahrnujících socioekonomické a ekonomické ukazatele, geografickou charakteristiku a financování dané oblasti získaných z databází Českého statistického úřadu a Státního zemědělského intervenčního fondu za časové období 2007-2018, případně jiných zdrojů. Byly použity klasifikační, popřípadě regresní metody (např. časové řady, lineární regrese). Výsledky průzkumu mínění subjektů byly realizovány formou dotazníkového šetření zahrnující objektivní a subjektivní charakteristiky oslovených ekologických zemědělců a byly zpracovány vícerozměrnými statistickými metodami (shluková analýza, analýza hlavních komponent). Pomocí těchto průzkumů a metod byly ověřeny níže uvedené hypotézy.

4.1 Charakteristika zájmového území

V rámci charakteristiky byly shromážděny informace o daném kraji. Vycházely především z údajů Českého statistického úřadu, Státního zemědělského intervenčního fondu a Ministerstva zemědělství. Taktéž byla poskytnuta základní charakteristika daného území z hlediska geomorfologie, klimatologie, demografie a ekonomiky.

4.2 Kvantitativní metody: Hypotéza 2 a Hypotéza 3

Pomocí zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, byl vyžádán od Státního zemědělského intervenčního fondu soubor dat, který obsahuje informace o vyplacených prostředcích v rámci Zlínského kraje na jednotlivá opatření. Vzhledem k faktu, že dotační titul Ekologické zemědělství byl začleněn pod Agroenvironmentální opatření, byla sledována kumulace podpor. Šlo zejména o opatření Ekologické zemědělství, Agroenvironmentální opatření, Platby pro oblasti s přírodními znevýhodněními (ANC) a Jednotnou platbu na plochu (SAPS). Tato data byla statisticky porovnávána s charakteristikami Zlínského kraje (pomocí korelační a regresní analýzy). Šlo především o zjištění, jakým způsobem platby ovlivňují ekologické způsoby hospodaření v kraji (vliv na počet obhospodařované plochy, počet ekologických zemědělců a jejich výměra v EZ). Do analýzy vstupovala data za období 2007-2018. Výsledky byly graficky zpracovány a okomentovány. Tímto byla ověřena hypotéza č. 2: Počet podpořených podniků má mírně rostoucí tendenci v závislosti na množství vynaložených prostředků a hypotéza č. 3: Množství vyplacených prostředků pro ekologické zemědělství pozitivně působí na socioekonomické faktory Zlínského kraje.

4.3 Kvalitativní metody: Hypotéza 1

Prostřednictvím vhodně zvolených otázek dotazníku byla získána od selektovaného vzorku respondentů data, jejichž následná analýza a vyhodnocení naplnily stanovené cíle a odpověděly na výzkumné otázky a pomohly otestovat jednotlivé hypotézy práce. Selektovaný vzorek se skládal z registrovaných ekologických zemědělců hospodařících na území Zlínského kraje. Byli osloveni e-mailem (s použitím webového nástroje Survio), případně telefonicky. Otázky byly koncipovány tak, aby zahrnuly objektivní a subjektivní charakteristiky oslovených ekologických zemědělců. Okruhy, na které respondenti odpovídali, vycházely z předmětu práce – tj. obsahovaly uzavřené otázky k ochraně přírodních zdrojů, ekonomickým aspektům a kontrole dotačních programů. Tyto tři okruhy byly kladeny uzavřenou formou, kdy se mohli dotazovaní ztotožnit s předkládanými tvrzeními. Taktéž dotazník obsahoval otázku, která do jisté míry umožnila identifikovat charakteristiku ekologického zemědělce. Poslední otázka byla otevřená, s možností vyjádřit se jakým způsobem přispívá ekologické zemědělství rozvoji venkova. Odpovědi byly anonymní a byly zpracovány základní statistickou analýzou. Ke klasifikaci jednotlivých skupin tazatelů byla použita také shluková analýza a analýza hlavních komponent. Výsledky byly graficky zpracovány a okomentovány. Dotazník ověřil hypotézu č. 1: Ekologické zemědělství v daném území představuje efektivní nástroj rozvoje.

Koncipování dotazníku:

A. Ochrana přírodních zdrojů

Dobry farmar je ten, který:

- 1) minimalizuje erozi na svých pozemcích
- 2) zvažuje, zda svou činností neohrožuje kvalitu vodních toků
- 3) minimalizuje odtok živin do vodních toků
- 4) udržuje nebo zvyšuje organickou hmotu půdy
- 5) umí maximalizovat zisk a zároveň minimalizovat dopady na životní prostředí
- 6) upřednostňuje dlouhodobou ochranu přírodních zdrojů před krátkodobým ziskem
- 7) nejdříve zjišťuje stav porostu a až poté dle potřeby aplikuje přípravky na ochranu rostlin
- 8) přemýšlí nad rámcem své farmy a dbá na sociální a ekologické aspekty své činnosti ve vztahu k povodí v dané oblasti

Stupnice: 1-5

1 - absolutně nesouhlasím

5 - nejvíce souhlasím

B. Ekonomické aspekty farmaření

Dobry farmar je ten, který:

- 1) má nejvyšší výnosy z hektaru
- 2) má nejmodernější techniku
- 3) využívá nejnovější přípravky na ochranu rostlin a nově dostupné osivo

- 4) má největší zisk z hektaru
- 5) má vše zaseto jako první
- 6) využívá maximálně všechny dostupné dotační podpory

Stupnice: 1-5

- 1 - absolutně nesouhlasím
- 5 - nejvíce souhlasím

C. Kontrolování dotačních programů v oblasti ochrany přírody

- pokud mě kontaktuje pracovník SZIF nebo jiného kontrolního orgánu a sdělí mi své podezření na porušení předpisů týkající se ochrany přírody, nemám obavy jej vpustit na pozemek a odevzdat dokumenty ke kontrole.
- letecké a satelitní kontroly dodržování podmínek dotačních programů považuji za narušení soukromí.
- v případě nahlášení kontroly na mé pozemky se cítím nespravedlivě vybrán.
- pokud mě kontaktuje pracovník SZIF nebo jiného kontrolního orgánu a sdělí mi své podezření na porušení předpisů týkající se ochrany přírody, cítil bych se nespravedlivě vybrán
- uvítal bych větší míru dotační podpory za cenu zpřísnění podmínek v oblasti ochrany přírody.

Stupnice: 1-5

- 1 - absolutně nesouhlasím
- 5 - nejvíce souhlasím

D. Charakteristika farmy

- počet hektarů, na kterých hospodařím
 - do 10 ha
 - 11 až 50 ha
 - 51 ha až 130 ha
 - více než 131 ha
- větší část mých pozemků se nachází v ANC oblastech –
 - ano
 - ne
- mám především výrobu
 - živočišná
 - rostlinná
 - smíšené hospodářství
- faremní příjem za rok:
 - Do 250 000Kč
 - 251 000Kč až 1 mil. Kč
 - Více než 1 mil. Kč

E. Přispívá ekologické zemědělství rozvoji venkova?

- ano
- ne
- V čem přispívá/ nepřispívá? (otevřená otázka)

Dotazník bude otestován na vzorku 5 respondentů z vybrané skupiny. Po případných úpravách dojde k samotnému dotazníkovému šetření.

4.3.1.1 Shluková analýza

Shluková analýza je vhodná pro neznámý soubor dat, kde hledáme strukturu a předpokládáme určitou podobnost mezi záznamy. Pomocí tzv. distanční matice zjišťujeme vzdálenost bodů ve vícerozměrném prostoru. Tato vzdálenost je poté zobrazena na stromovém diagramu (dendrogramu), kde délka větví odpovídá relativní odlišnosti jednotlivých bodů v prostoru. Toto šetření bylo použito pro zjištění, zda existují určité skupiny respondentů, kteří odpovídají podobně. Vzhledem k faktu, že respondenti pocházejí z řad ekologických farmářů, byl zkoumán fakt, zda existují skupiny, které vycházejí z velikostního složení nebo příslušnosti do ANC oblastí, případně s převažujícím způsobem výroby, kteří odpovídají podobně. Byl použit program The Unscrambler X 10.5.1 s nastavením euklidovských vzdáleností a průměrové propojení mezi objekty.

4.3.1.2 Analýza hlavních komponent

Analýza hlavních komponent (PCA) umožňuje redukovat počet proměnných na relevantní proměnné popisující variabilitu dat a zároveň zachovat informační obsah. Algoritmus určí hlavní komponenty a poté transformuje data do jiného souřadnicového systému.

Z PCA analýzy získáme dva základní grafy, a to SCORES a LOADINGS. SCORES popisuje vzdálenost dat v systému souřadnic hlavních komponent, čím jsou body blíže k sobě, tím si jsou data podobnější. LOADINGS popisuje vliv jednotlivých proměnných na variabilitu souboru.

Byla provedena analýza hlavních komponent na výsledcích z dotazníku zvláště pro skupinu otázek na ekologické, ekonomické a kontrolní aspekty. Byl použit program The Unscrambler X 10.5.1 s nastavením plné kros-validace a algoritmu NIPALS s výpočtem 2-3 hlavních komponent.

Tato analýza pomohla pochopit míru variability jednotlivých odpovědí a skupin otázek.

5 Výsledky

5.1 Charakteristika zájmového území

Zlínský kraj je jedním ze 14 územně samosprávných celků České republiky. Je tvořen okresy Zlín, Uherské Hradiště, Kroměříž a Vsetín. Svou rozlohou je čtvrtým nejmenším krajem České republiky. Rozprostírá se ve východní části střední Moravy. Na severovýchodě sousedí s krajem Moravskoslezským, na severozápadě s krajem Olomouckým a na jihozápadě s krajem Jihomoravským. Východní okraj tvoří hranice se Slovenskou republikou.

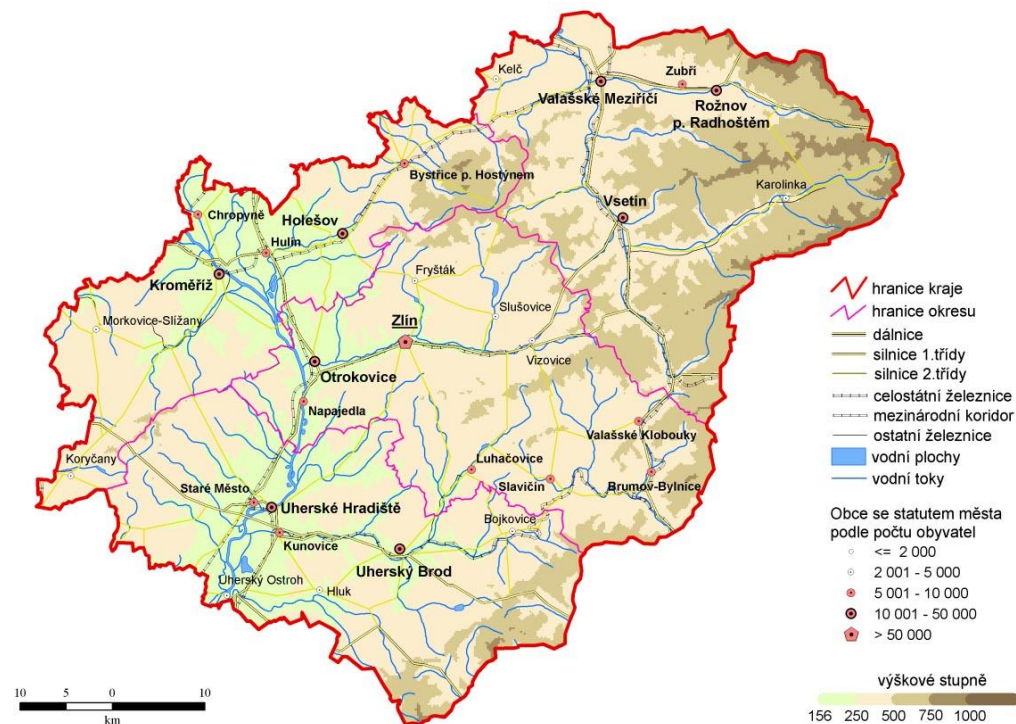
Kraj je velmi členitý, nachází se zde pahorkatiny a vrchoviny. Jedná se především o Beskydy a Bílé Karpaty, které jsou taktéž chráněnými krajinnými oblastmi. Nejvýznamnější řekou je Morava, do níž proudí většina místních toků.

Téměř polovinu rozlohy kraje tvoří zemědělská půda. Zbylou velkou část rozlohy tvoří lesy. Největší produkční potenciál kraje tvoří průmysl, především zpracovatelský. Jedná se především o podniky kovodělné, dřezpracující, elektrotechnické a textilní.

Největší městské a průmyslové aglomerace jsou soustředěny mezi Zlín, Otrokovice a Napajedla. Kraj má velký potenciál v oblasti turistického ruchu, především díky přírodním, kulturním a historickým památkám. Taktéž se zde nacházejí oblasti s typickými zvyky – Slovácko, Haná a Valašsko. Tyto oblasti přispívají ke svéráznosti a originalitě krajiny.

Přírodní podmínky, které předurčují výrobní podmínky, jsou v kraji velmi rozdílné. V oblastech kolem měst Kroměříž a Uherské Hradiště převažuje rostlinná výroba, naopak v podhorských oblastech Vsetína a Zlína najdeme spíše živočišnou výrobu zaměřenou na extenzivní chov.

Mapa č. 1: Zlínský kraj – zeměpisná mapa



Zdroj: (Mapy.cz, 2020)

Tabulka č. 4: Počty obyvatel Zlínského kraje

| | | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 |
|-----------------------|-----------|---------|---------|---------|---------|---------|
| Počet obyvatel celkem | | 585 261 | 584 676 | 583 698 | 583 056 | 582 921 |
| V tom podle pohlaví | muži | 286 361 | 286 156 | 285 855 | 285 777 | 285 883 |
| | ženy | 298 900 | 298 520 | 297 843 | 297 279 | 297 038 |
| v tom ve věku (let) | 0-14 | 84 963 | 85 652 | 86 293 | 87 104 | 87 958 |
| | 15-64 | 393 025 | 388 916 | 384 285 | 380 106 | 376 378 |
| | 65 a více | 107 273 | 110 108 | 113 120 | 115 846 | 118 585 |
| Průměrný věk | | 42,2 | 42,5 | 42,7 | 42,9 | 43,1 |

Zdroj: Český statistický úřad, Veřejná databáze

Z dat Českého statistického úřadu lze zjistit, že počet obyvatel kraje se v letech mírně snižuje. Podobný trend můžeme vidět i v sousedních krajích, například v kraji Moravskoslezském. Z hlediska věkového složení roste podíl mladých obyvatel (0-14 let), kteří však nejsou ekonomicky aktivní. Největší odliv obyvatel lze pozorovat ve věkové skupině 15-64 let. Naopak ve skupině 65 a více let počet lidí přibývá. Značí to stárnutí obyvatel, což představuje negativní jev, přičemž lidé ekonomicky aktivní z kraje odcházejí. Přesto je věková struktura z ekonomického hlediska stále příznivá.

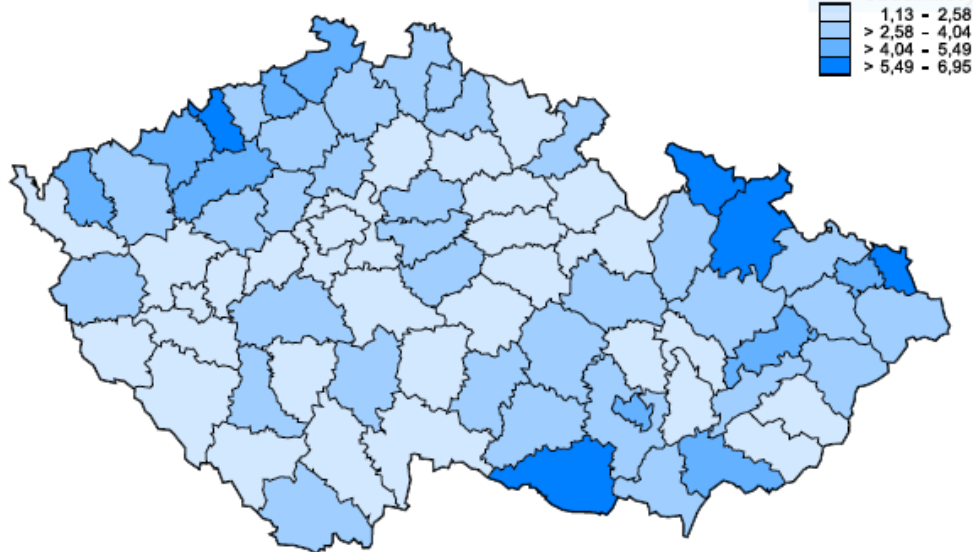
V zemědělství, které patří do primárního sektoru, pracuje ve Zlínském kraji 6 tisíc obyvatel, což představuje zhruba 2 % ekonomicky aktivních obyvatel kraje. Zemědělství nepředstavuje významný podíl zaměstnanosti v odvětvové struktuře. Zaměstnanost v zemědělství je velmi nízká (Český statistický úřad 2019).

Mapa č.2: Podíl nezaměstnaných osob

Podíl nezaměstnaných osob (%)

ČR, Kraje, Okresy celkem

Období: 31. 12. 2018



Zdroj: (Český statistický úřad 2019)

Nezaměstnanost ve Zlínském kraji byla ke konci roku 2018 nízká, pohybovala se okolo 2,8 %. Kraj evidoval celkem 12 447 volných pracovních míst. Větší podíl nezaměstnaných, než je republikový průměr, vykazoval okres Kroměříž a Vsetín. Naopak okres Zlín a Uherské Hradiště byly z hlediska nezaměstnanosti pod republikovou hladinou. V sousedním Moravskoslezském kraji je již tradičně situace mnohem horší.

Tabulka č. 5: Struktura zemědělského půdního fondu Zlínský kraj

| celková výměra | zemědělská půda | podíl zemědělské půdy na celkové výměře | z toho: | | | | zornění (%) |
|----------------|-----------------|---|-----------|--------|---------|-----------------------|-------------|
| | | | orná půda | vinice | zahrady | trvalé travní porosty | |
| 396 292 | 192 739 | 48,6 % | 121 179 | 1003 | 9930 | 57508 | 62,9 |

Zdroj: Český statistický úřad, Veřejná databáze

Zlínský kraj má poměrně malé procento zornění zemědělské půdy oproti průměru ČR, které se pohybuje kolem 70 %. Je to způsobeno velkým zastoupením horských a podhorských oblastí s převažujícím pastevním nebo smíšeným hospodařením.

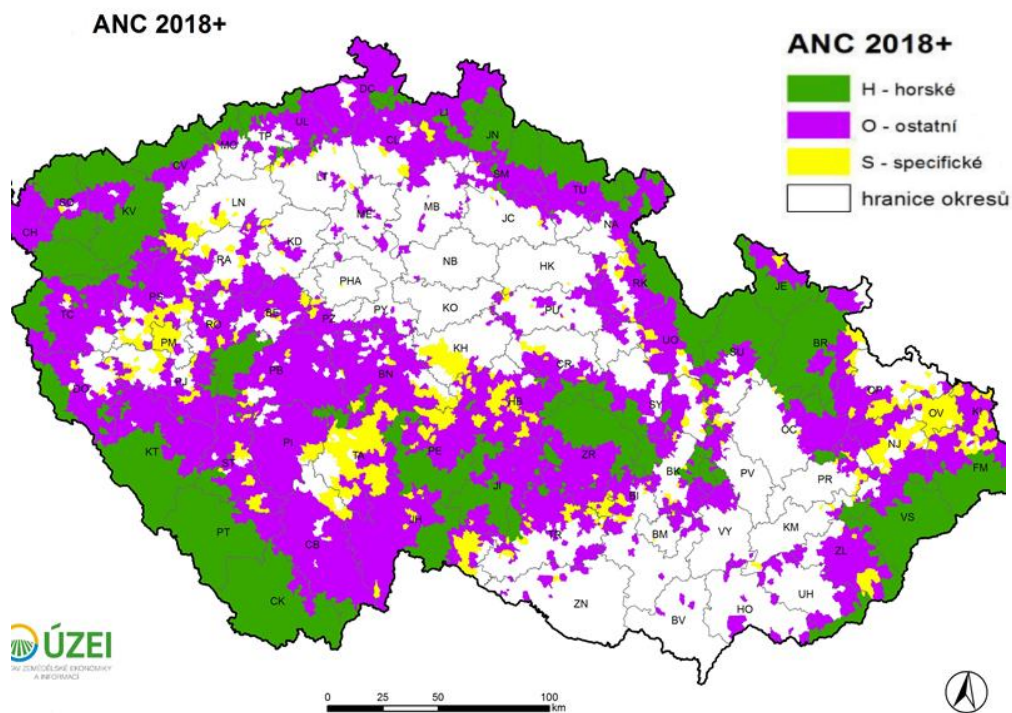
Ve Zlínském kraji se nejčastěji pěstují obiloviny. Zabírají více než polovinu celkové orné půdy. Není to však ojedinělý trend, podobně tomu jsou ve srovnání i ostatní kraje České republiky. Po obilovinách následují jako druhé v pořadí pícniny na orné půdě. Třetí nejčastější pěstovanou zemědělskou plodinou je řepka, následuje kukuřice na zeleno a siláž. Brambory, cukrovka a luskoviny představují malý podíl z celkové výměry pěstovaných plodin. Z celkového množství zemědělské půdy v České republice se Zlínský kraj podílí zhruba na 4 %. Procento zornění zemědělské půdy je pod průměrem ČR (zhruba 62 %). Nachází se zde značné množství trvalých travních porostů (28 % ZPF). Ekologické zemědělství zaujímalo v roce 2018 19,7% podíl na celkové zemědělské půdě v kraji (Ministerstvo zemědělství 2019).

Struktura dle výrobních oblastí v procentech:

- kukuřičná oblast – zem. půda 6,1 %, orná půda 8,4 %
- řepařská oblast – zem. půda 53,1 %, orná půda 70,8 %
- bramborářská oblast – zem. půda 10,6 %, orná půda 9,9 %
- bramborářsko-ovesná oblast – zem. půda 9,2 %, orná půda 4,3 %

(Agrární komora Zlínského kraje 2020)

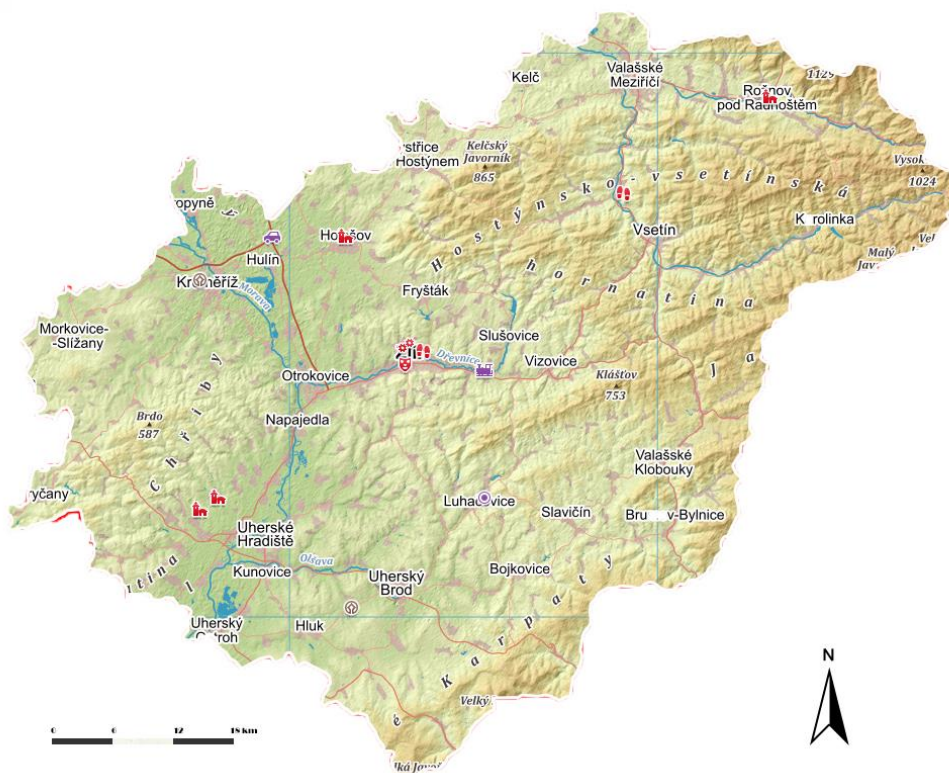
Mapa č. 3: Znevýhodněné oblasti České republiky



Zdroj: (Kučera et al. 2018)

Ve Zlínském kraji lze nalézt velké plochy ANC (dříve LFA) oblastí, které jsou typické ekologickými omezeními – zhoršenými přírodními a sociálně-ekonomickými podmínkami. Tyto podmínky značně zvětšují existenční problémy farem. Velkou část okresu Vsetín tvoří oblasti, které jsou zařazeny do kategorie H – horské oblasti. Jak už napovídá název, je to způsobeno nadmořskou výškou, klimatickými podmínkami a půdami méně vhodnými k hospodaření. Tato omezení značně komplikují zemědělskou výrobu. Okres Zlín tvoří značná část území zařazených do kategorie O – ostatní oblasti. Existují zde další nepříznivé podmínky, které ztěžují zemědělskou výrobu. Okres Kroměříž je znám jako oblast úrodné Hané a zařazení pozemků do ANC je zde výrazně nižší a nepředstavuje významné produkční omezení. Podobně tomu je i v okrese Uherské Hradiště, který je více vhodný pro produkční činnost v zemědělství než sousední okres Zlín nebo Vsetín.

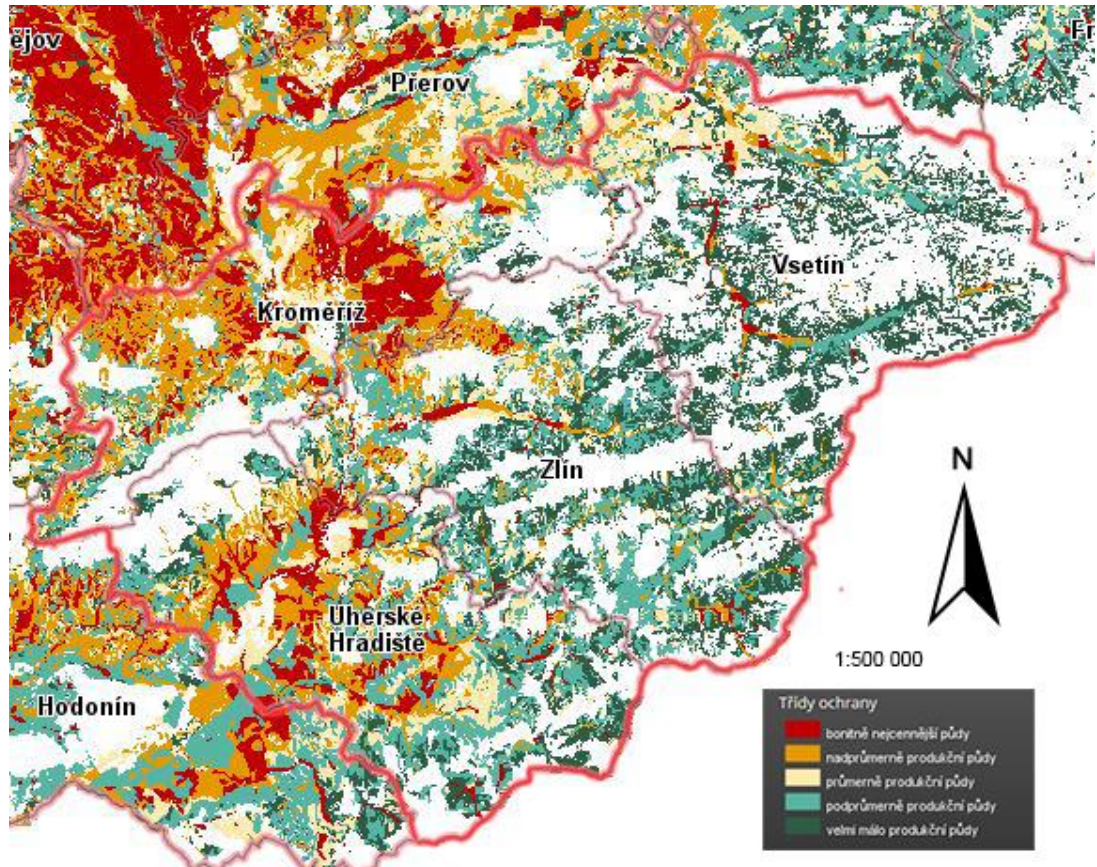
Mapa č. 4: Výšková mapa Zlínského kraje



Zdroj: (Mapy.cz 2020)

Ze zeměpisné mapy Zlínského kraje lze pozorovat velký výškový rozdíl jednotlivých míst, který je způsoben přítomností Bílých Karpat, Hostýnsko-vsetínské hornatiny části Beskyd. Tyto horské oblasti znesnadňují hospodaření v kraji. Je to dáno klimatickými podmínkami, které jsou závislé na nadmořské výšce, stejně tak kvalitou zemědělské půdy a jejím složením v horských oblastech. Z těchto důvodů je kraj předurčen k většímu zastoupení trvalých travních porostů a extenzivnímu chovu dobytka.

Mapa č. 5: Mapa produkčního potenciálu půd ve Zlínském kraji



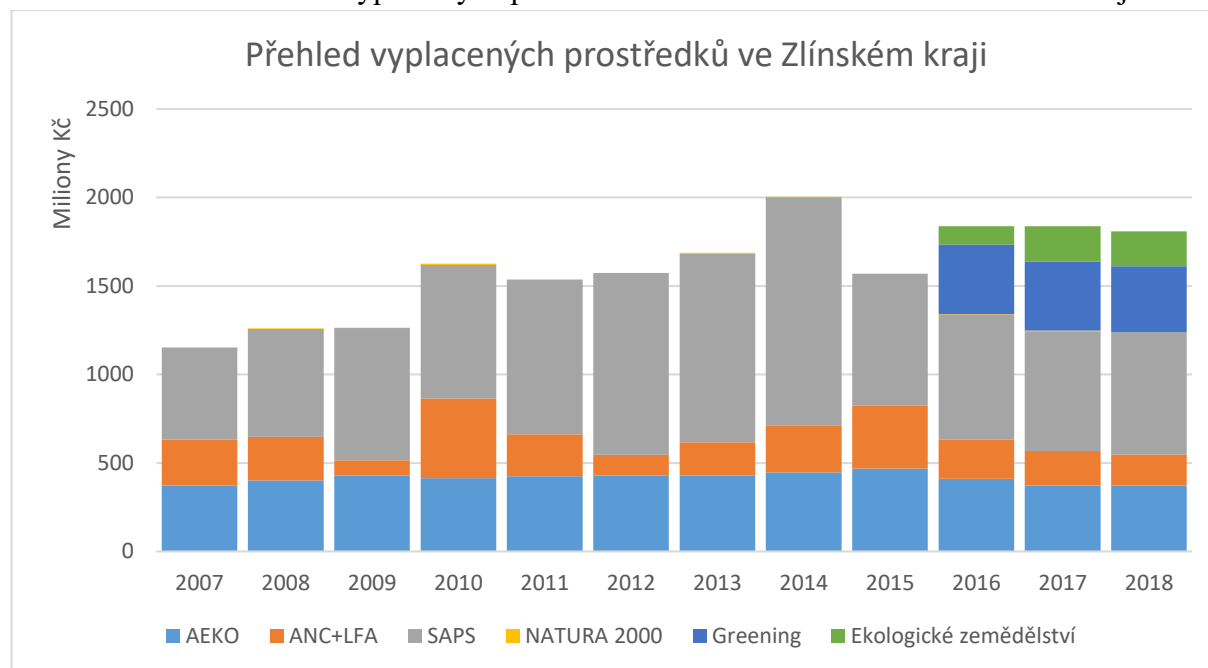
Zdroj: (Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy 2020)

Mapa tříd ochrany půd v kraji znázorňuje oblasti, kde se nachází půdy velmi málo a podprůměrně produkční. Velký podíl těchto půd lze nalézt v okrese Zlín a Vsetín. Naopak v okrese Kroměříž nacházíme oblasti, kde se nachází půdy velmi bonitně cenné a vhodné pro rostlinnou výrobu. Obdobně tomu je v menší míře i v sousedním okrese Uherské Hradiště, kde je však i část půdy, která není příliš vhodná z hlediska produkční funkce.

5.2 Statistická analýza

Byla provedena analýza dat, která poskytl Státní zemědělský intervenční fond a která se týkala množství vyplacených prostředků do Zlínského kraje na jednotlivá opatření v letech 2007-2018.

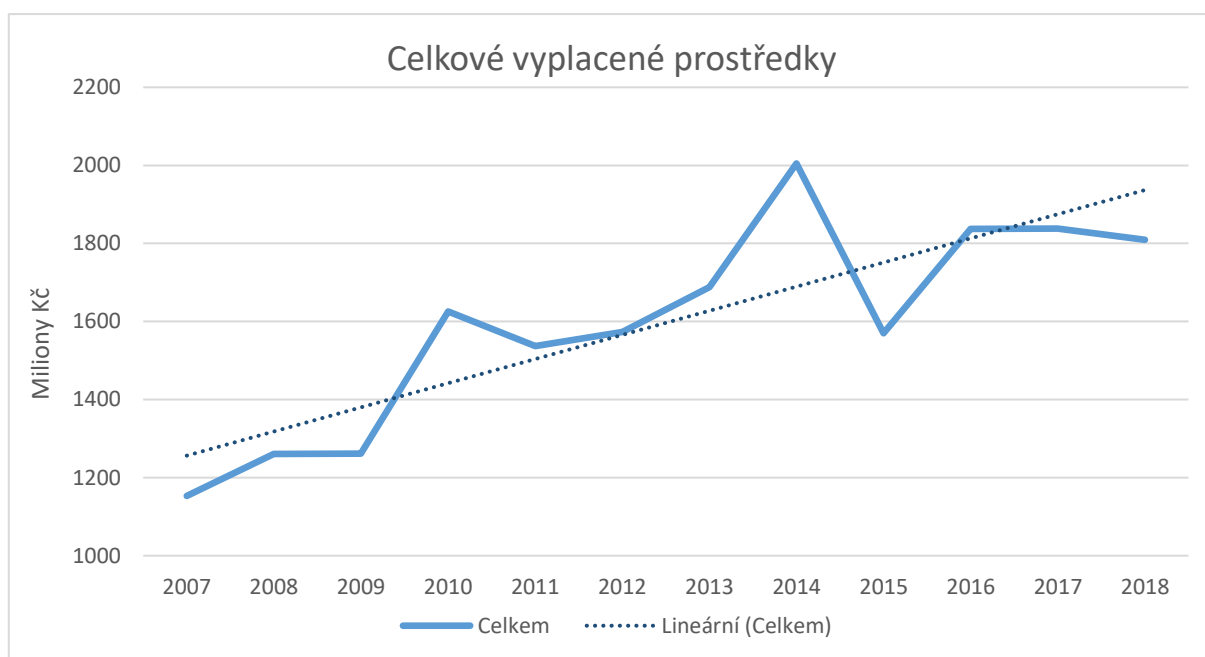
Graf č. 1: Přehled vyplacených prostředků v letech 2007-2018 ve Zlínském kraji



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

Z dat Státního zemědělského intervenčního fondu, který spravuje agendu související s vyplácením prostředků, lze pozorovat, že v průběhu let množství vyplacených prostředků stoupá. Z rozlišení vyplývá, že největší položkou je podpora SAPS neboli jednotná platba na plochu, která představuje zhruba polovinu všech vyplacených prostředků. Z hlediska množství vyplacených prostředků dále následují podpory AEKO a ANC oblastí. V posledních letech (od roku 2016) byl z podpor AEKO vyčleněn titul Ekologické zemědělství, který je podporován z fondu EAFRD od r. 1992 právě pod nálepkou AEKO, ale je nově veden samostatně. Z tohoto hlediska nelze určit podíl vyplacených prostředků na Ekologické zemědělství v předchozích letech.

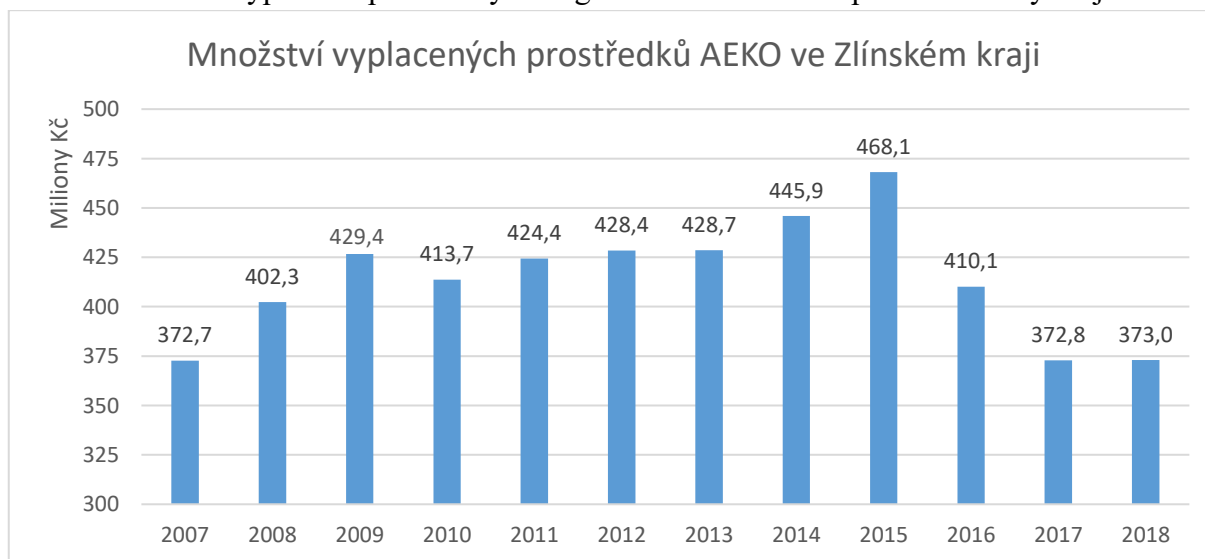
Graf č. 2: Množství celkových vyplacených prostředků pro Zlínský kraj (2007-2018)



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

Výše uvedený graf znázorňuje absolutní kumulativní množství prostředků vyplacených do Zlínského kraje za období let 2007-2018. Do výpočtu vstupovaly údaje za opatření SAPS, AEKO, Greening, Ekologické zemědělství, ANC (LFA) a NATURA 2000. Jednoznačně lze pozorovat kontinuální nárůst výše podpor, které proudí nejenom ekologickým zemědělcům. Je to způsobeno jednak zvyšujícím se počtem beneficiantů, tak i zvyšováním podpory na jeden hektar (dorovnávání plateb na úroveň EU).

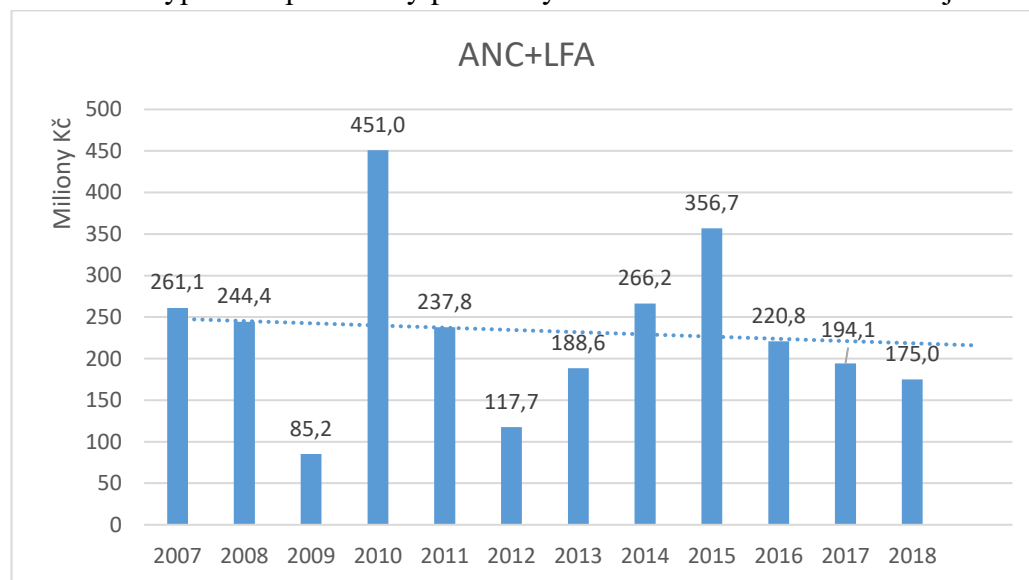
Graf č. 3 Vyplacené prostředky na Agroenvironmentální opatření Zlínský kraj



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

Množství vyplacených prostředků na opatření AEKO ve Zlínském kraji má rostoucí tendenci. Pokles v letech 2016-2018 je způsoben vyčleněním titulu ekologického zemědělství z AEKO. Nyní je titul ekologické zemědělství veden jako samostatný titul, který nevstupuje do výsledků vyplacených prostředků pro AEKO. Průměrně bylo každý rok vyplaceno 423 mil. Kč v období 2007-2015 určených agroenvironmentálním opatřením.

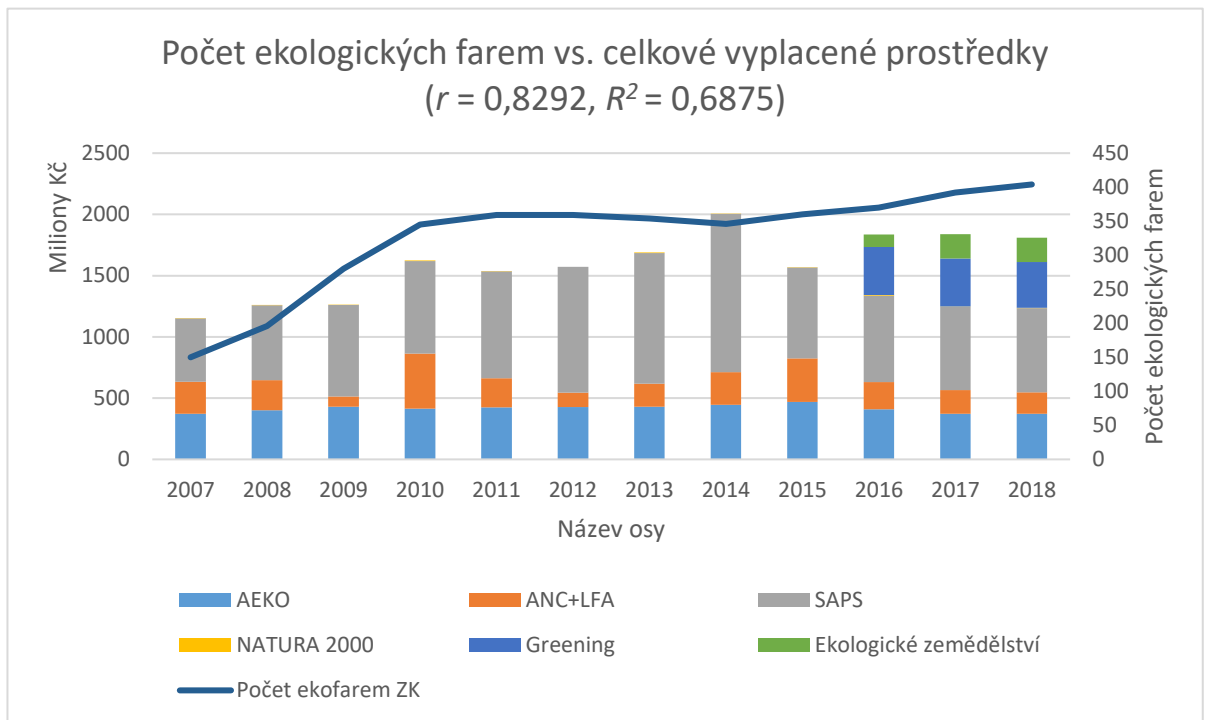
Graf č. 4: Vyplacené prostředky pro znevýhodněné oblasti Zlínského kraje



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

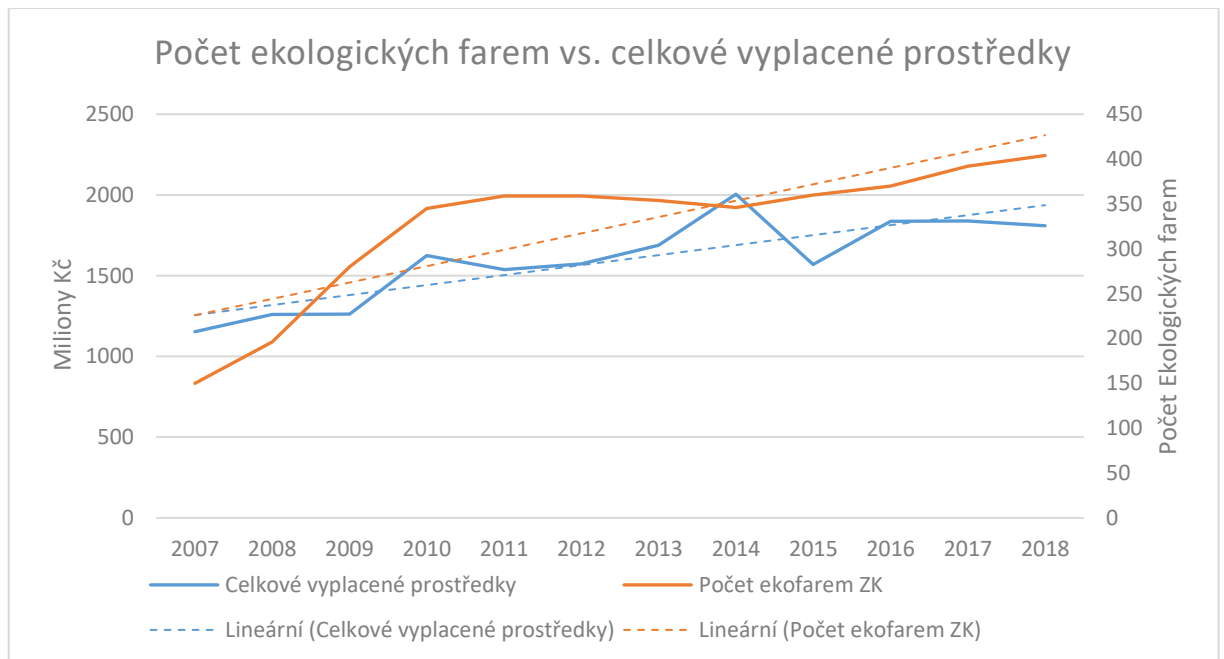
Prostředky na podporu znevýhodněných oblastí mají mírně klesající tendenci. Za období let 2007 až 2018 bylo na podporách ANC oblastí vyplaceno ve Zlínském kraji téměř 2,8 mld. Kč. Průměrně tak bylo vyplaceno každý rok zhruba 233 mil. Kč jako kompenzace za ztížené podmínky hospodaření. Nejvýraznější pokles v roce 2009 byl zřejmě způsoben pozdržením plateb LFA (na úkor SAPS) a jejich zaúčtování až v následujícím roce (povodně 2009). V roce 2012 bylo změněno posuzování intenzity chovu a taktéž bylo prodlouženo kontrolní období. Z toho důvodu byla také zpožděna výplata prostředků. V posledních letech (2016-2018) lze pozorovat výraznější kontinuální pokles vyplacených prostředků. Pravděpodobně se jedná o důsledek redefinice ANC oblastí (dříve LFA), případně došlo v některých oblastech k překonání přírodních znevýhodnění investicemi (např. budováním závlahových systémů) nebo došlo ke srovnání úrovně produkce s oblastmi bez přírodního omezení. V budoucnu se však očekává rozšíření těchto oblastí a zvětšení finanční alokace těmto oblastem.

Graf č. 5: Srovnání počtu ekologických farem k celkovým vyplaceným prostředkům



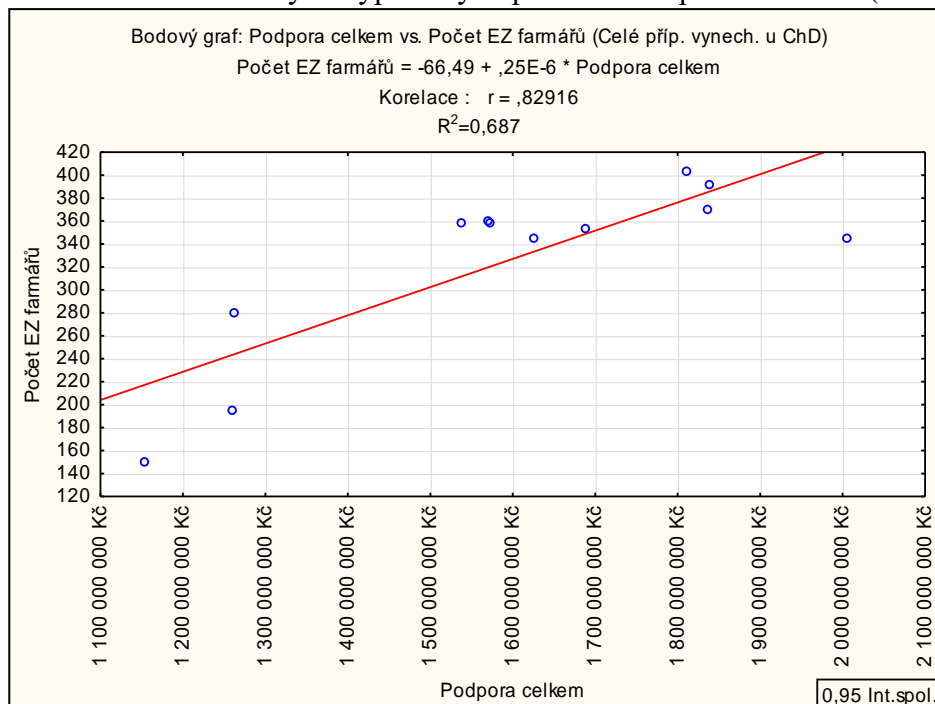
Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

Graf č. 6: Srovnání počtu ekologických farem k celkovým vyplaceným prostředkům – jiné zobrazení



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

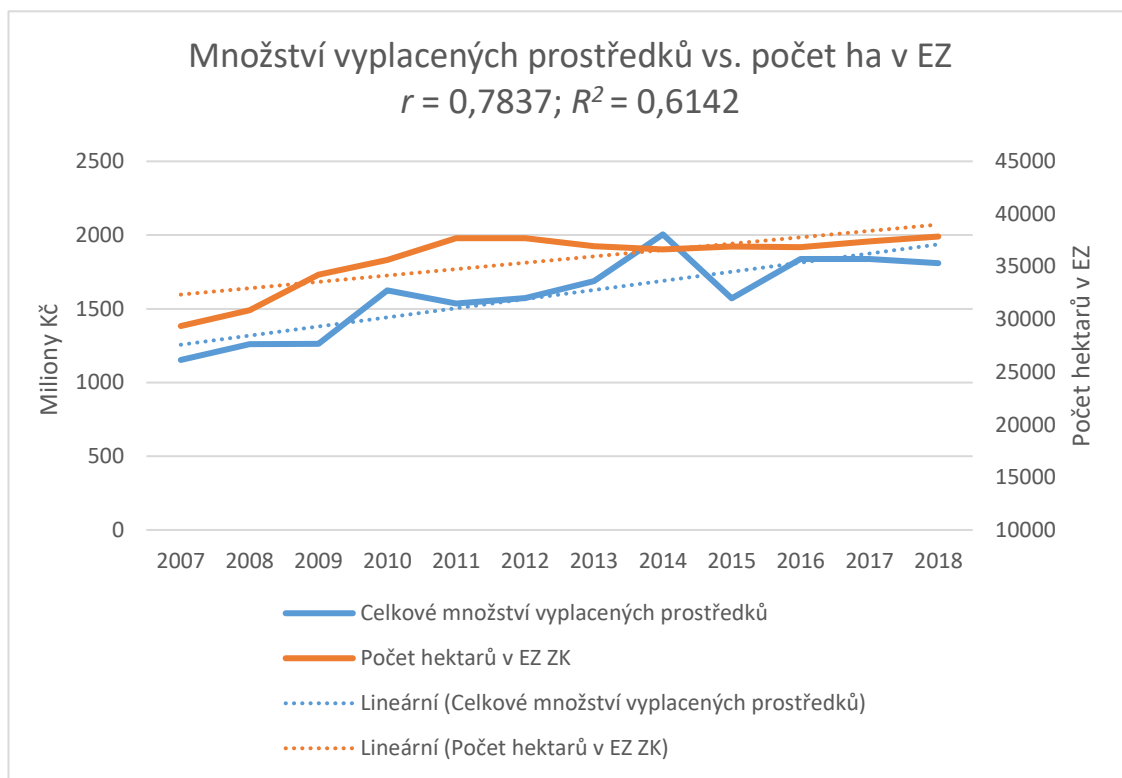
Graf č. 7: Srovnání celkových vyplacených prostředků a počtu farmářů (Statistica)



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

Byla prokázána velmi silná kladná korelace (závislost) počtu ekologických farem na celkových vyplacených prostředcích ($r = 0,83$; $R^2 = 0,69$). Počet podpořených podniků (farem) má rostoucí tendenci v závislosti na množství vyplacených prostředků. Noví žadatelé jsou častěji zemědělské subjekty hospodařící na méně rozlehlých plochách, takže v posledních letech není tento nárůst tak značný jako v předchozích letech.

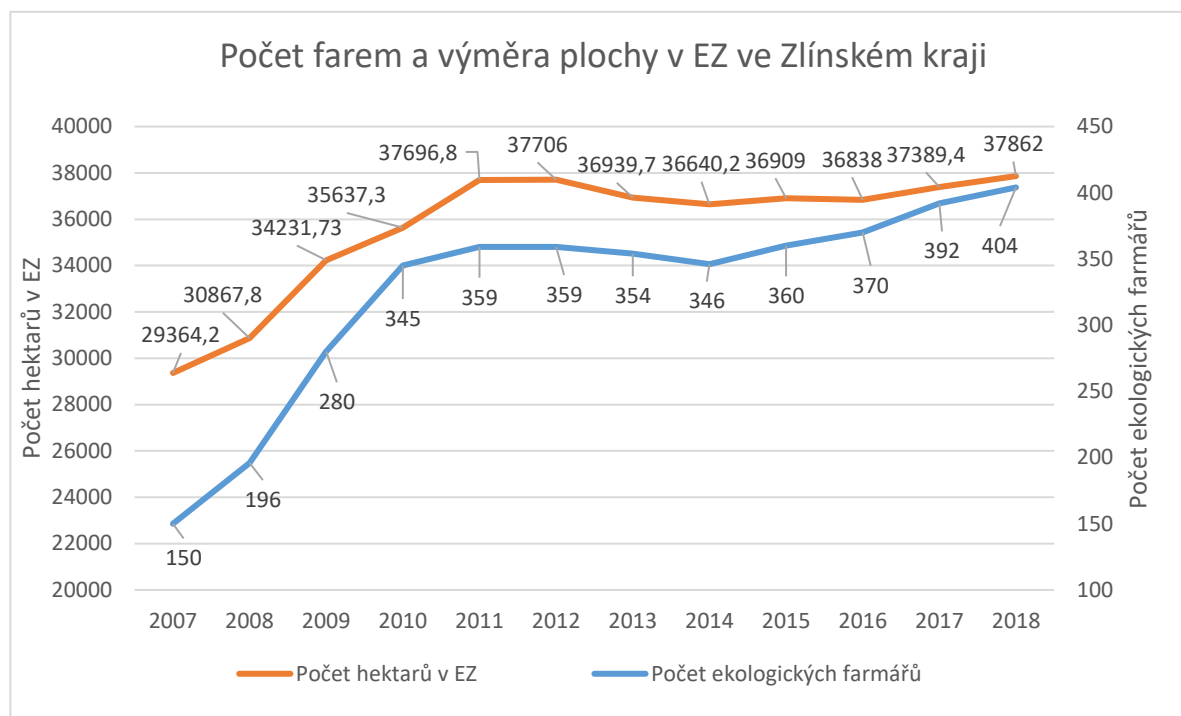
Graf č. 8: Srovnání celkových vyplacených prostředků a celkové plochy v ekologickém zemědělství



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

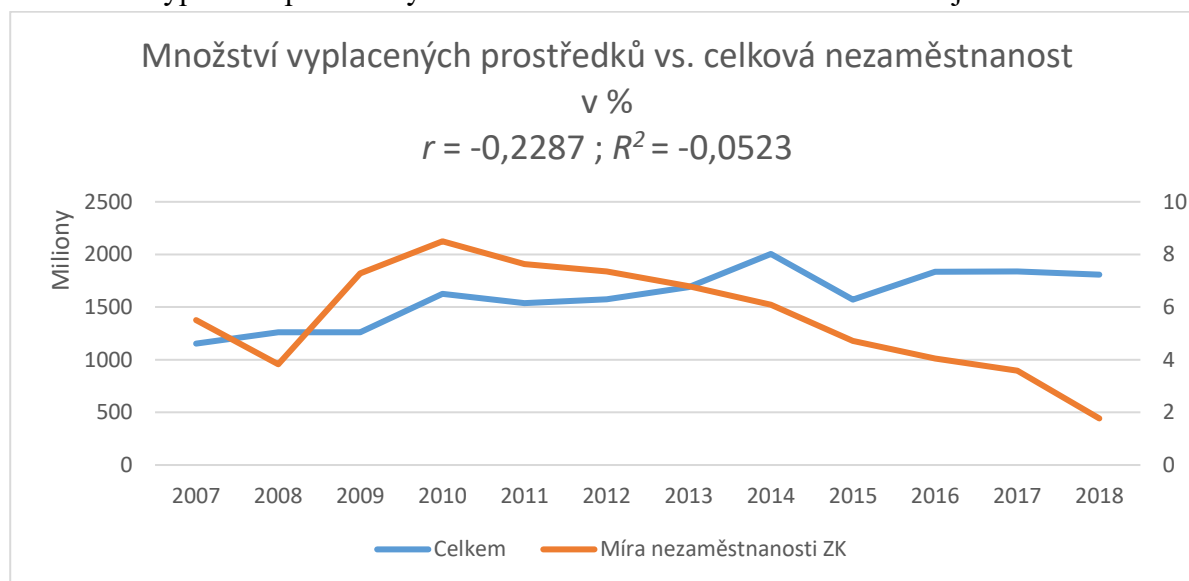
Existuje silná kladná korelace mezi množstvím vyplacených prostředků a počtu hektarů v EZ. Vzhledem k faktu, že do analýzy vstupuje celkové množství prostředků vyplacených ve Zlínském kraji a data pro samotné opatření Ekologické zemědělství nejsou pro všechny roky k dispozici (není rozlišeno v letech 2007-2015 od AEKO), lze jen částečně posoudit vliv na počet obhospodařovaných hektarů v EZ. Je zde však předpoklad, že ekologičtí farmáři k titulu Ekologické zemědělství žádají i o podporu SAPS, Greening a další, tím pádem je tato kumulace podpor motivujícím prvkem pro vstup do EZ. Nicméně do této závislosti je nutné efekty ostatních podpor zohlednit.

Graf č. 9: Počet farem a výměra plochy v EZ – Zlínský kraj



Zdroj: databáze SZIF, vlastní zpracování

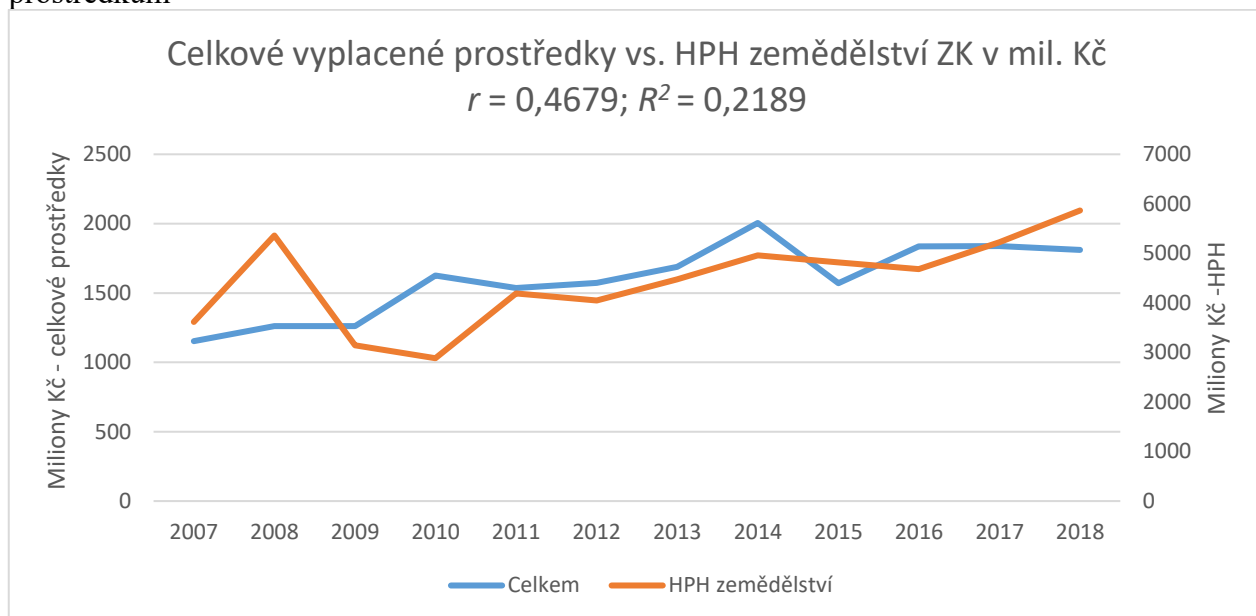
Graf č. 10 Vyplacené prostředky ve vztahu k celkové nezaměstnanosti kraje



Zdroj: databáze SZIF a ČSÚ, vlastní zpracování

Je předpokladem, že ekologické zemědělství poskytuje pracovní místa pro obyvatele kraje a tím pozitivně ovlivňuje nezaměstnanost. Nicméně celkové množství vyplacených prostředků téměř neovlivňuje (velmi slabá negativní korelace) nezaměstnanost v kraji. Existují jiné majoritní faktory, které ovlivňují nezaměstnanost v kraji a ekologické zemědělství, potažmo zemědělství jako celek, nepředstavuje výhradního zaměstnavatele, který by zásadně ovlivňoval nezaměstnanost.

Graf č. 11: Hrubá přidaná hodnota zemědělství ve vztahu k celkovým vyplaceným prostředkům



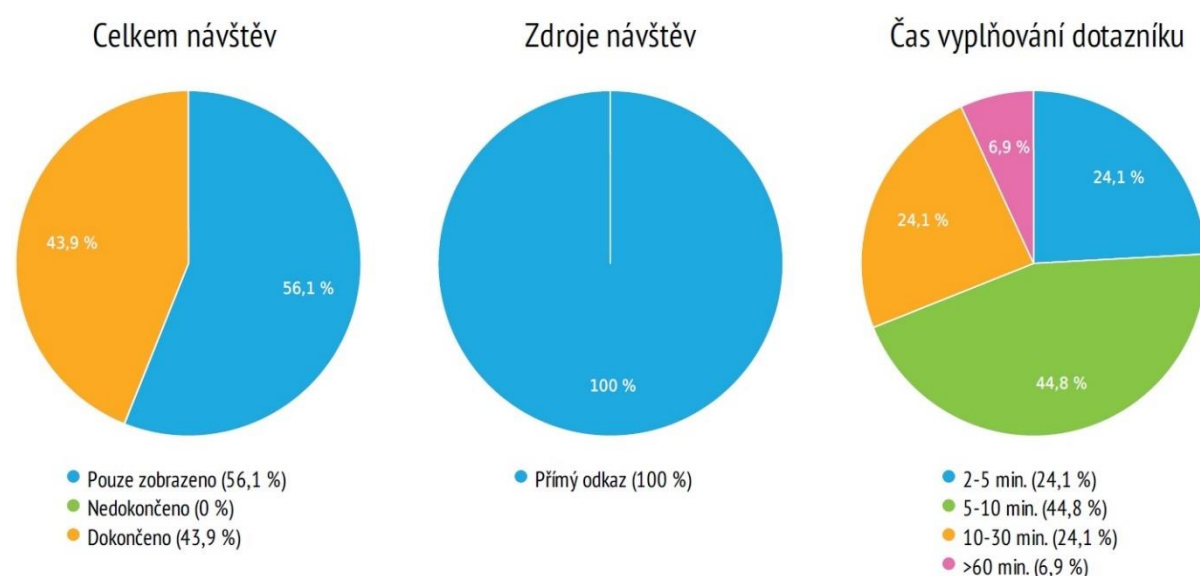
Zdroj: databáze SZIF a ČSÚ, vlastní zpracování

Hrubá přidaná hodnota zemědělství (produkce po odečtení mezispotřeby) ve Zlínském kraji je středně ovlivněna celkovými vyplacenými prostředky. Existují zde i jiné faktory, které ovlivňují hrubou přidanou hodnotu odvětví.

5.3 Dotazníkové šetření

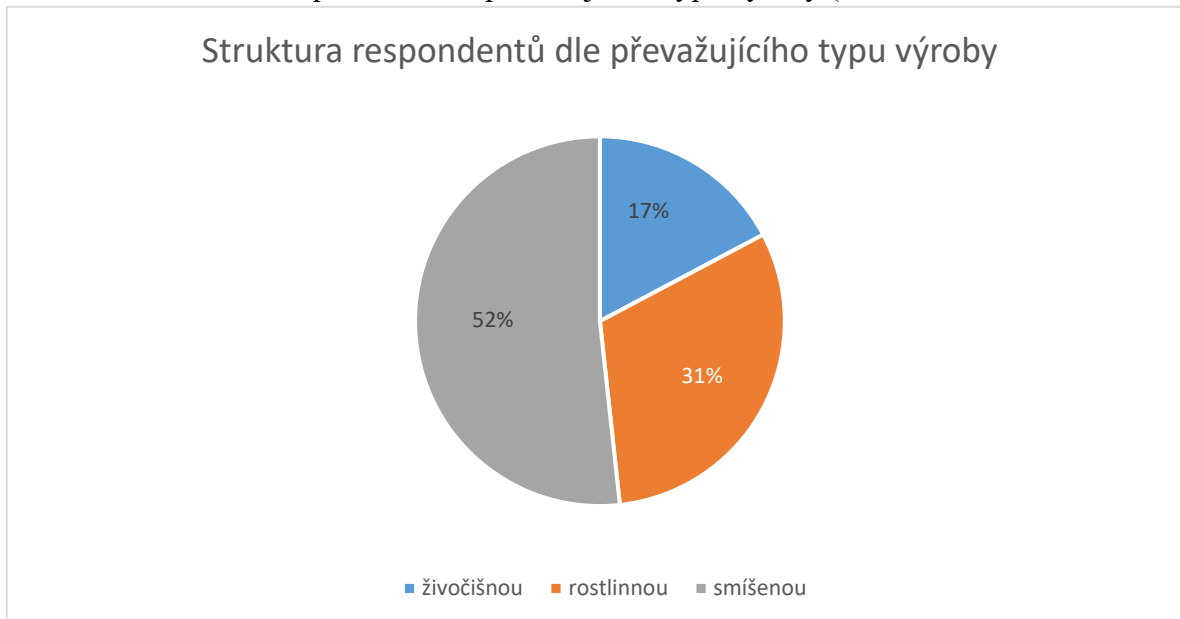
Dotazníkové šetření probíhalo v lednu 2020. Byli osloveni předem vybraní respondenti. Výběr vychází z registru ekologických zemědělců ve Zlínském kraji za rok 2018. Z celkového množství 384 subjektů se podařilo dohledat kontakt na 129 subjektů. Výběr nebyl založen na selekci v rámci určitých kritérií (velikost farmy, příslušnost do ANC oblastí apod.). Všechny tyto farmy byly osloveny e-mailem s přímým odkazem na dotazník, aby bylo eliminováno vyplnění dotazníku subjekty, kteří nehospodaří ekologicky. Z těchto 129 účastníků navštívilo dotazník v programu Survio 66 respondentů. Řádně jich vyplnilo celý dotazník 29. Celková úspěšnost vyplnění dotazníku je 43,9 %.

Tabulka č. 9: Informace o dotazování



Zdroj: vlastní zpracování

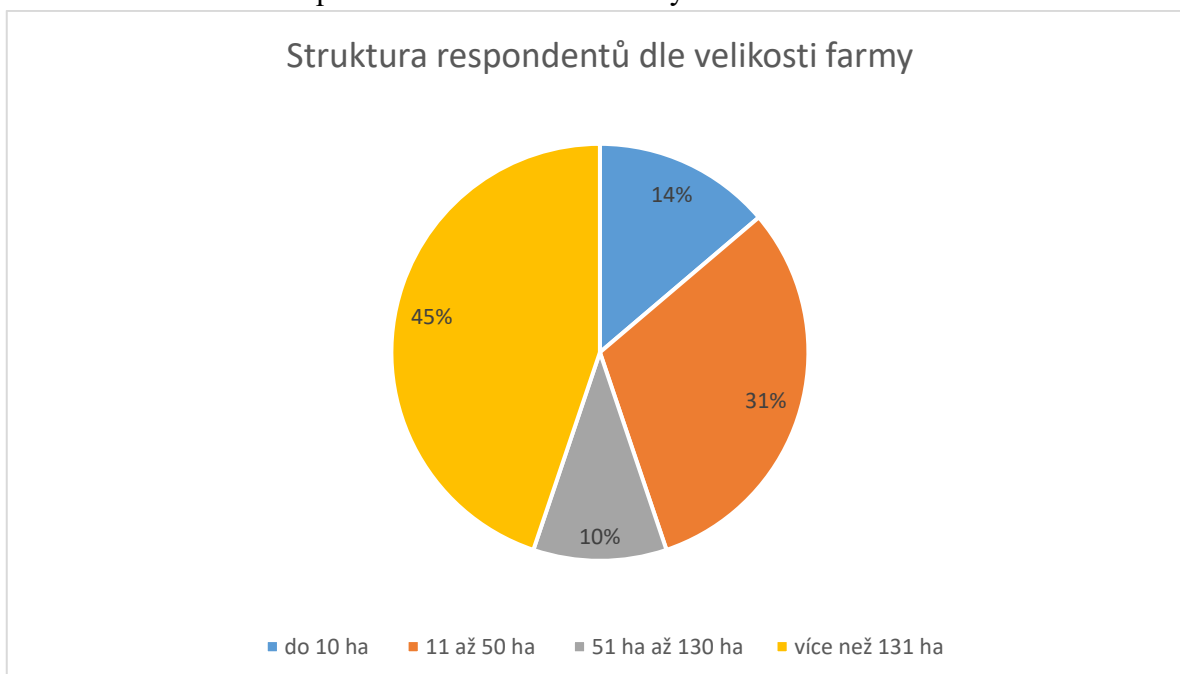
Graf č. 12: Struktura respondentů dle převažujícího typu výroby (živočišná, rostlinná, smíšená)



Zdroj: vlastní zpracování

Více než polovina respondentů uvedla, že hospodaří smíšeným způsobem, což je pro ekologické farmaření typické. Pouze 17 % respondentů uvedlo, že se zaměřují na rostlinnou výrobu. Tento fakt vychází z geomorfologické podstaty Zlínského kraje a také z podstaty ekologického zemědělství jako celku.

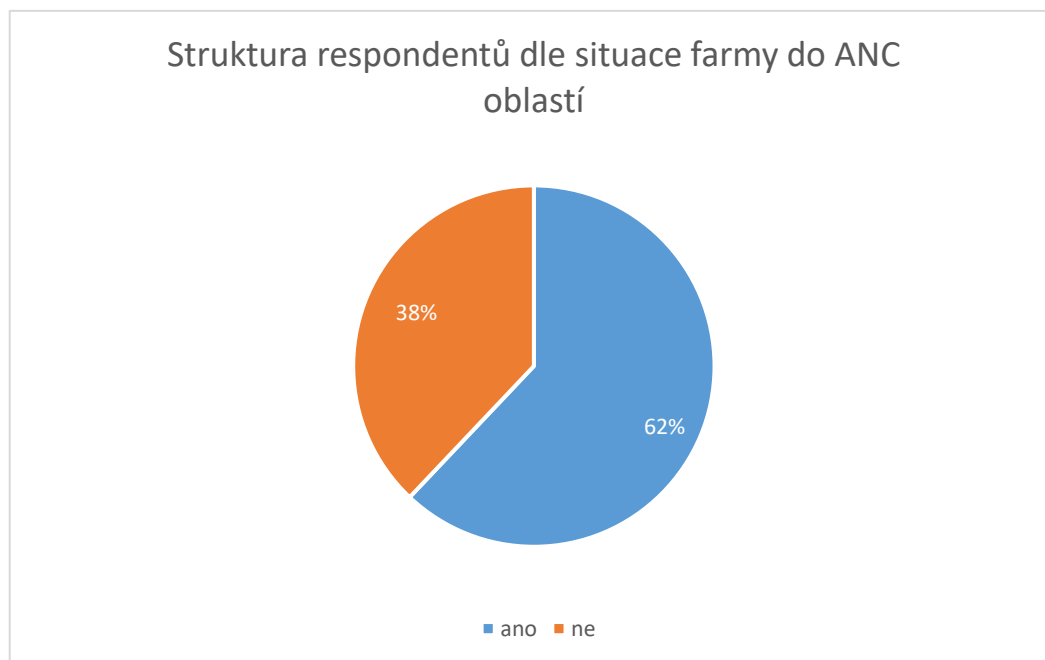
Graf č. 13: Struktura respondentů dle velikosti farmy



Zdroj: vlastní zpracování

Velikostní složení respondentů nebylo ve výběru nijak selektováno. Ukazuje procentní zastoupení všech velikostních skupin. Malé farmy byly ve vzorku zastoupeny 14 %, střední od 11 ha do 130 ha 41 % a velké farmy 45 %. 55 % farem hospodaří do 130 ha. Průměrná velikost farmy ve Zlínském kraji je 94 ha.

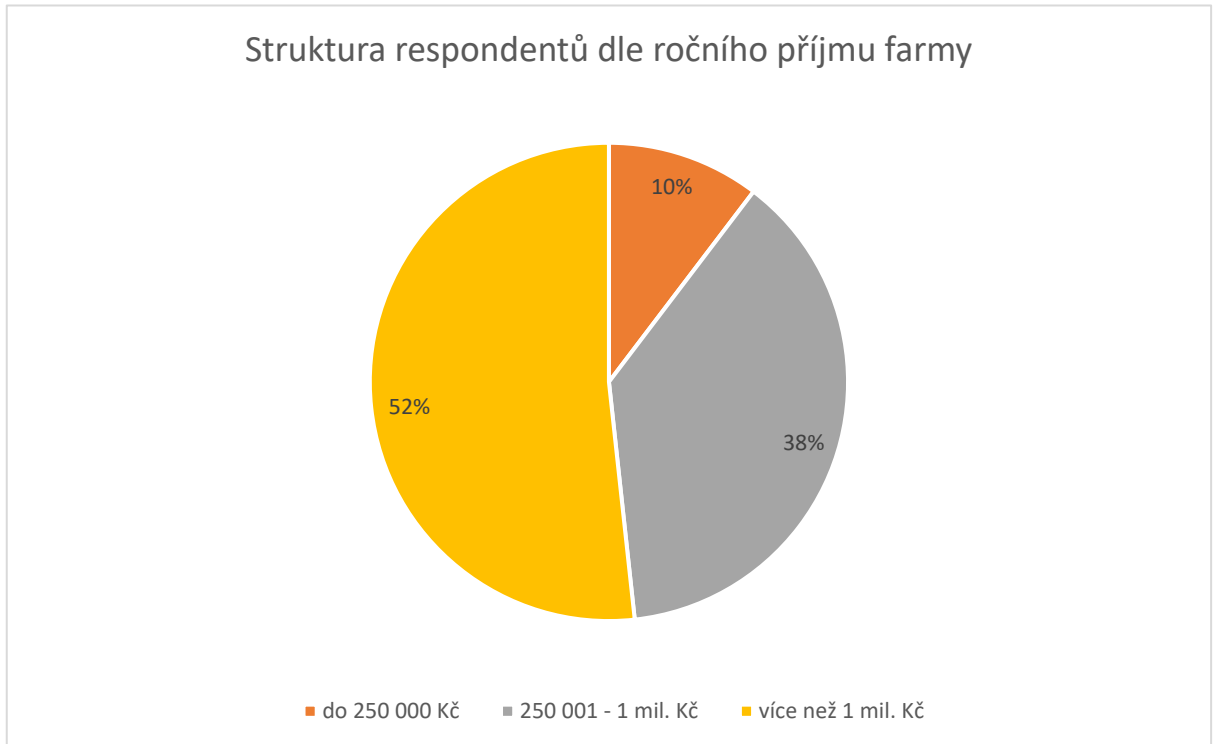
Graf č. 14: Struktura respondentů dle příslušnosti k ANC oblastem



Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti odpovídali, zda větší část jejich pozemků spadá do oblastí se značným přírodním znevýhodněním. Bylo zjištěno, že větší část jejich pozemků spadá pod oblasti ANC, dříve LFA. Tento fakt koresponduje i s celostátním a regionálním podílem ANC oblastí. Rozložení respondentů z hlediska znevýhodněných oblastí je tedy rovnoměrné.

Graf č. 15: Struktura respondentů dle ročního příjmu farmy



Zdroj: vlastní zpracování

Z hlediska ročního příjmu farmy byly v dotazníku nejvíce zastoupeny farmy s příjmem nad 1 milion korun ročně. Po této velké skupině, která představovala většinu (52 %), následovala skupina s příjmy od 250 001 do 1 milionu korun ročně. Nejméně početnou skupinou byli farmáři s ročním příjmem do 250 000 Kč/rok.

Tabulka č. 10 Odpovědi na ekologické otázky

| Odpověď | ● 1 - absolutně nesouhlasím | ● 2 | ● 3 | ● 4 | ● 5 nejvíce souhlasím |
|---|-----------------------------|--------------|---------------|----------------|-----------------------|
| Minimalizuje erozi na svých pozemcích | 0 | 0 | 2 (6,9 %) | 7 (24,1 %) | 20 (69,0 %) |
| Zvažuje, zda svou činností neohrožuje kvalitu vodních toků | 0 | 1 (3,4 %) | 2 (6,9 %) | 5 (17,2 %) | 21 (72,4 %) |
| Minimalizuje odtok živin do vodních toků | 0 | 0 | 3 (10,3 %) | 7 (24,1 %) | 19 (65,5 %) |
| Udrží nebo zvyšuje organickou hmotu v půdě | 0 | 0 | 3 (10,3 %) | 3 (10,3 %) | 23 (79,3 %) |
| Umí maximalizovat zisk a zároveň minimalizovat dopady na životní prostředí | 0 | 2 (6,9 %) | 6 (20,7 %) | 6 (20,7 %) | 15 (51,7 %) |
| Nejdříve zjišťuje stav porostu a až poté dle potřeby aplikuje přípravky na ochranu rostlin | 1 (3,4 %) | 0 | 3 (10,3 %) | 6 (20,7 %) | 19 (65,5 %) |
| Přemýšlí nad rámcem své farmy a dbá na sociální a ekologické aspekty své činnosti ve vztahu k povodí v dané oblasti | 1 (3,4 %) | 1 (3,4 %) | 1 (3,4 %) | 11 (37,9 %) | 15 (51,7 %) |
| Upřednostňuje dlouhodobou ochranu přírodních zdrojů před krátkodobým ziskem | 0 | 0 | 2 (6,9 %) | 3 (10,3 %) | 24 (82,8 %) |

Zdroj: vlastní zpracování

V první části dotazníku byly kladeny otázky, které se týkají ochrany životního prostředí. Úkolem respondentů bylo určit, do jaké míry se ztotožňují s předkládanými tvrzeními. Pro velkou část ekologických farmářů jsou otázky ochrany přírody a krajiny velmi důležité. V odpovědích je vidět jasný konsenzus respondentů. Největší shoda v odpovědích byla uváděna u otázky, zda je dobrý farmář ten, který upřednostňuje dlouhodobou ochranu přírodních zdrojů před krátkodobým ziskem. Nejvíce souhlasilo s tímto tvrzením 24 respondentů z celkového počtu 29. Nejvíce rozdílných odpovědí bylo u otázky, zda je dobrý farmář ten, který umí maximalizovat zisk a zároveň minimalizovat dopady na životní prostředí. Nejvíce souhlasilo s tvrzením 15 respondentů. Otázka se částečně týká ekonomiky hospodaření. Podobný trend v odpovědích lze sledovat přímo v sekci zabývající se výhradně ekonomickými otázkami, kde podobný efekt nejednoznačných odpovědích lze pozorovat výrazně častěji.

U ostatních otázek jasně převládala důležitost ochrany přírodního prostředí, vodních zdrojů, boj s erozí a zachování a zlepšení obsahu organické hmoty v půdě. Taktéž se respondenti ve velké míře ztotožňovali s tvrzeními, že je nutné nejdříve zjišťovat stav porostu před případným zásahem a také nutnost myslet nad rámcem farmy a dbát na sociální aspekty svých činností.

Tabulka č. 11 Odpovědi na ekonomické otázky

| Odpověď | 1 - absolutně nesouhlasím | 2 | 3 | 4 | 5 - nejvíce souhlasím |
|---|---------------------------|-------------|-------------|------------|-----------------------|
| Má nejvyšší výnosy z hektaru | 4 (13,8 %) | 9 (31,0 %) | 11 (37,9 %) | 2 (6,9 %) | 3 (10,3 %) |
| Má nejmodernější techniku | 4 (13,8 %) | 11 (37,9 %) | 9 (31,0 %) | 2 (6,9 %) | 3 (10,3 %) |
| Využívá nejnovější přípravky na ochranu rostlin a nově dostupné osivo | 4 (13,8 %) | 9 (31,0 %) | 11 (37,9 %) | 3 (10,3 %) | 2 (6,9 %) |
| Má největší zisk z hektaru | 5 (17,2 %) | 7 (24,1 %) | 9 (31,0 %) | 4 (13,8 %) | 4 (13,8 %) |
| Má vše zaseto jako první | 13 (44,8 %) | 9 (31,0 %) | 3 (10,3 %) | 1 (3,4 %) | 3 (10,3 %) |
| Využívá maximálně všechny dostupné dotační podpory | 2 (6,9 %) | 5 (17,2 %) | 8 (27,6 %) | 7 (24,1 %) | 7 (24,1 %) |

Zdroj: vlastní zpracování

U odpovědí na ekonomické otázky můžeme už pohledem sledovat, že zde nenajdeme jednoznačný konsenzus odpovědí. U otázky, zda je dobrý farmář ten, který má nejvyšší výnosy z hektaru uváděli respondenti nejčastější odpověď 3 – střed mezi odpověďmi nejvíce a nejméně souhlasím. Následovala nejčastější odpověď 2, která představuje spíše nesouhlas s předkládaným tvrzením. Může to napovídat o tom, že výnos není pro ekologické farmáře klíčovým aspektem úspěchu.

Podobně s odpověďmi na tom je druhá otázka ekonomické sekce, která se zabývá nejmodernější technikou. Zde respondenti uváděli, že faktorem, jak se pozná dobrý farmář, spíše není nejmodernější technika na farmě. Podobně tomu jsou i odpovědi na otázku používání nejnovějších přípravků na ochranu rostlin a nově dostupného osiva. Respondenti se velmi často drželi ve středu škály 1-5, avšak se více přikláněli k názoru, že ani používání nejnovějších přípravků a osiva není znakem dobrého ekologického farmáře.

Velmi podobnou míru nesouhlasu lze nalézt také u tvrzení, že znakem dobrého farmáře je největší zisk z hektaru. Velký nesouhlas byl zaznamenán u odpovědí na otázku, zda se dobrý farmář pozná tak, že má vše zaseto jako první. Absolutně nesouhlasilo s tímto tvrzením 44,8 % respondentů, 31 % spíše nesouhlasilo s tímto tvrzením.

Naopak s tvrzením, že dobrý farmář je ten, který využívá maximálně všechny dostupné dotační podpory absolutně souhlasilo 24,1 % respondentů. Následovala stejně početná skupina, která spíše s tímto tvrzením souhlasila. Může to znamenat jistou závislost ekologických farmářů na dotačních podporách, případně tlaku na ně, aby všechny dostupné podpory získali.

Tabulka č. 12 Odpovědi na otázky týkající se kontrolní činnosti

| Odpověď | 1 - aboslutně nesouhlasím | 2 | 3 | 4 | 5 - nejvíce souhlasím |
|---|---------------------------------|---------------|----------------|---------------|-----------------------------|
| Pokud mě kontaktuje pracovník SZIF nebo jiného kontrolního orgánu a sdělí mi své podezření na porušení předpisů týkající se ochrany přírody, nemám obavy jej vpustit na pozemek a odevzdat dokumenty ke kontrole. | 0 | 1 (3,4 %) | 4 (13,8 %) | 7 (24,1 %) | 17 (58,6 %) |
| Letecké a satelitní kontroly dodržování podmínek dotačních programů považují za narušení soukromí. | 6 (20,7 %) | 5 (17,2 %) | 11 (37,9 %) | 3 (10,3 %) | 4 (13,8 %) |
| V případě nahlášení kontroly na mé pozemky se cítím nespravedlivě vybrán | 6 (20,7 %) | 5 (17,2 %) | 10 (34,5 %) | 4 (13,8 %) | 4 (13,8 %) |
| Pokud mě kontaktuje pracovník SZIF nebo jiného kontrolního orgánu a sdělí mi své podezření na porušení předpisů týkající se ochrany přírody, cítil bych se nespravedlivě vybrán | 4 (13,8 %) | 7 (24,1 %) | 8 (27,6 %) | 5 (17,2 %) | 5 (17,2 %) |
| Uvítal bych větší míru dotační podpory za cenu zpřísnění podmínek v oblasti ochrany přírody | 2 (6,9 %) | 2 (6,9 %) | 6 (20,7 %) | 9 (31,0 %) | 10 (34,5 %) |

Zdroj: vlastní zpracování

Další sekce otázek se zabývá kontrolami dotačních titulů. Pro správnou implementaci dotací, které se jeví jako vhodný stimulant venkovského rozvoje, je důležité znát také postoj jednotlivých aktérů. Z odpovědí lze také pochopit, zda je obtížné dodržování jednotlivých podmínek a motivace žadatelů. Velmi velká část respondentů (ekologických farmářů) nemá problém se v případě kontaktu pracovníka SZIF nebo jiného kontrolního orgánu podrobit kontrole. Podíl farmářů, kteří nemají s kontrolou žádný problém, je 58,6 %. Taktéž je velký podíl (24,1 %) kteří spíše nemají problém se podrobit kontrole. Může to značit, že žadatelé jsou velmi disciplinovaní v dodržování pravidel.

Nicméně proti tomuto tvrzení stojí odpovědi na následující otázku, kdy je dotazováno, zda je satelitní a letecké kontrolování považováno za narušení soukromí. U této otázky byly zaznamenány velmi odlišné odpovědi. Nalezneme široké spektrum odpovědí, od těch, kteří to spíše nepovažují nebo nepovažují za narušení soukromí (celkem 24,2 %), až po ty, kteří to jako porušení soukromí spíše vnímají (celkem 37,9 %). Velká část respondentů (37,9 %) odpovídala na škále 1-5 hodnotou 3, což může znamenat, že k tomuto druhu kontroly mohou mít výhrady.

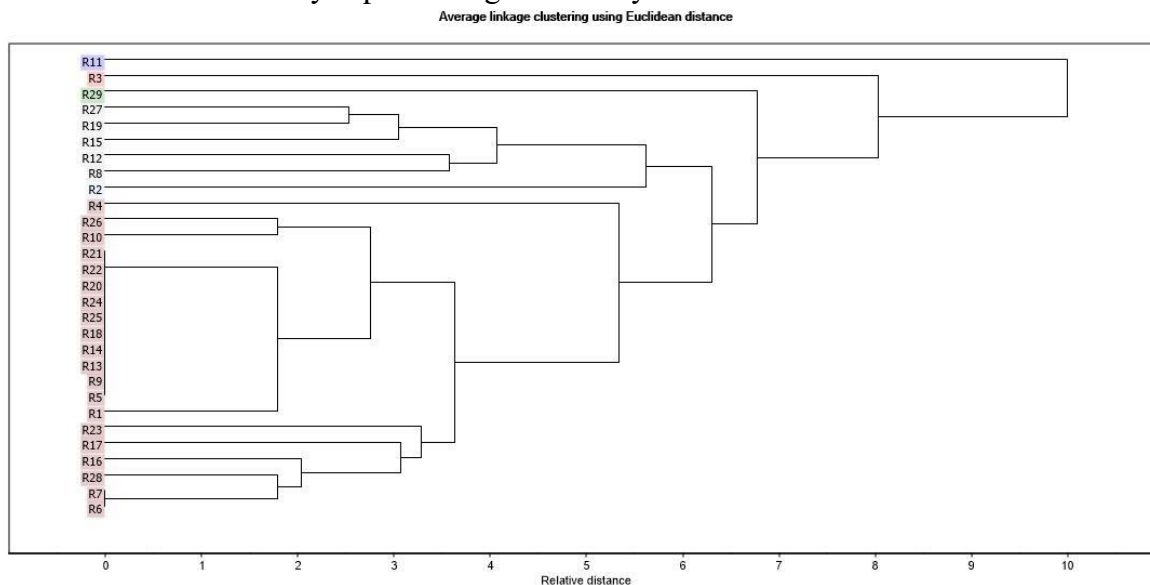
Velmi podobný průběh odpovědí lze pozorovat u otázky, která se ptá na postoj, zda se respondenti cítí nespravedlivě vybráni při nahlášení kontroly na jejich pozemky. Až na jednoho respondenta, který změnil oproti předchozí otázce odpověď o jeden stupeň směrem, že se spíše cítí nespravedlivě vybrán, je průběh odpovědí totožný s předchozí otázkou. Předposlední otázka sekce se dotazovala, zda by se respondenti cítili nespravedlivě vybráni, když by je kontaktoval pracovník kontrolního orgánu a sdělil jim své podezření na porušení předpisů. Opět lze pozorovat velký rozdíl v odpovědích, přičemž nejvíce respondentů se drží ve středu škály odpovědí. Respondenti se taktéž u této otázky příliš neshodnou.

Naopak u poslední otázky lze pozorovat větší konsensus odpovědí. Otázka se zabývala názorem, zda by farmáři ocenili větší míru podpory za cenu zpřísnění podmínek pro ochranu přírody. Celkem 65,5 % respondentů se vyslovilo pro to, aby se spíše podmínky zpřísnily

za cenu větší míry podpory. Jeví se to jako potenciál pro zlepšování životního prostředí a možný směr budoucího vývoje.

Aby bylo možné určit, zda respondenti z řad ekologických zemědělců tvoří určité skupiny, které odpovídají na otázky podobným způsobem, byla provedena shluková analýza. Níže je uvedena shluková analýza zkoumající shluky respondentů na výsledcích z dotazníku zvláště pro skupinu otázek sekce ekologické, ekonomické a kontrolních aspektů.

Graf č. 16: Shluková analýza pro ekologické otázky

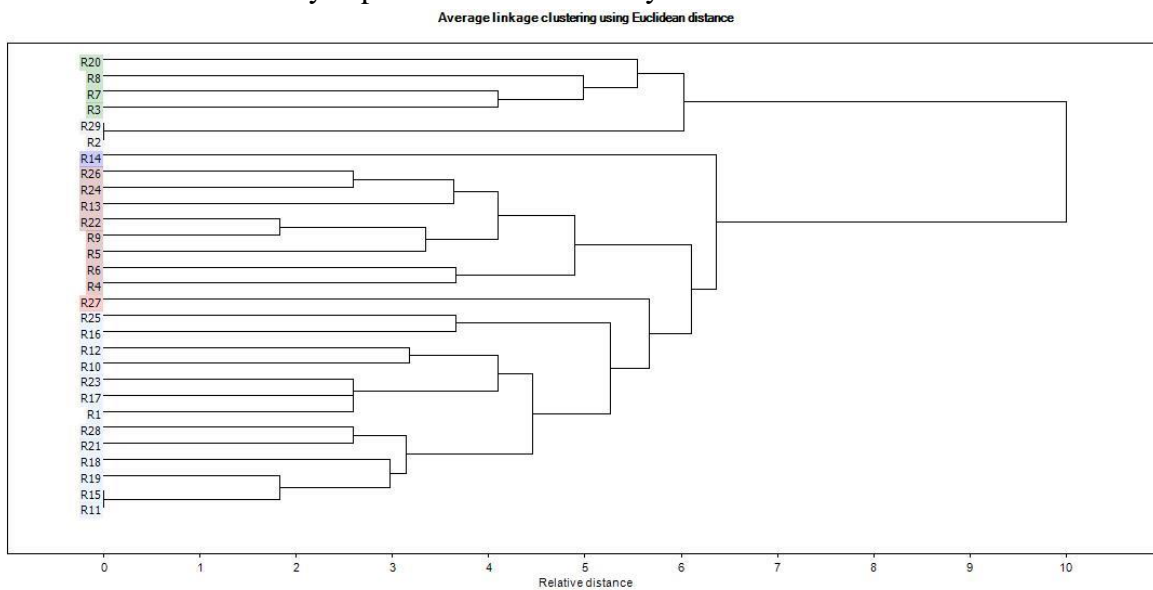


Zdroj: vlastní zpracování

Výše uvedený dendrogram popisuje, jak se odpovědi jednotlivých respondentů v rámci sekce ekologických otázek lišily. Lze z něj vyčíst, že respondenti R21, 22, 20, 24, 25, 18, 14, 13, 9 a 5 odpovídali na jednotlivé otázky velmi podobně. Tato jediná výrazná skupina udávala nejvyšší míru souhlasu s tvrzeními (nejčastější hodnota 4 a 5 – nejvíce souhlasím).

Ostatní respondenti odpovídali mírně odlišně, míru odlišnosti lze vyčíst z relativní vzdálenosti odpovědí jednotlivých skupin. Lze tedy předpokládat, že pro velkou skupinu respondentů jsou ekologické aspekty ekologického zemědělství velmi důležité a že se s nimi ztotožňují.

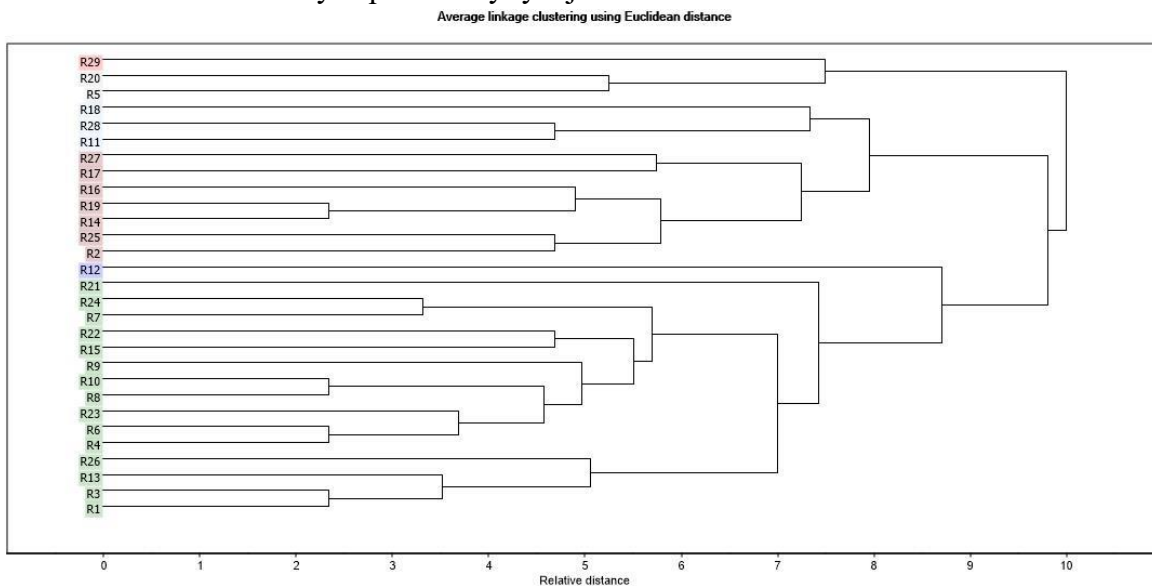
Graf č. 17: Shluková analýza pro ekonomické otázky



Zdroj: vlastní zpracování

Ve shlukové analýze odpovědí na ekonomické otázky nebyly identifikovány skupiny respondentů, kteří odpovídali výrazně podobně. Svědčí to o unikátnosti jednotlivých odpovědí. Nelze pozorovat žádný trend odpovědí.

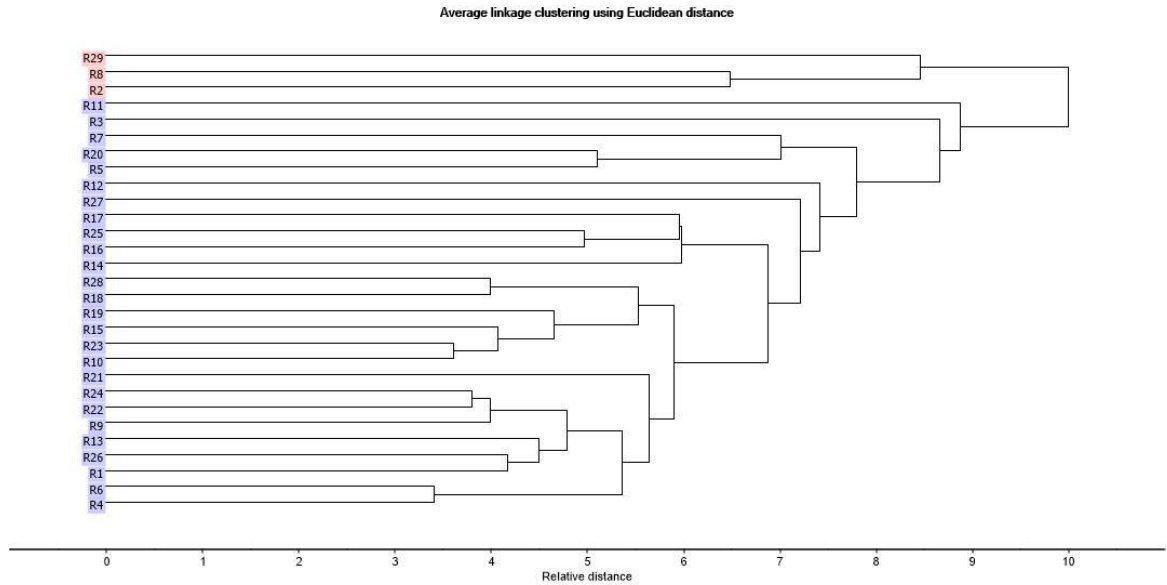
Graf č. 18: Shluková analýza pro otázky týkající se kontrolní činnosti



Zdroj: vlastní zpracování

Ve shlukové analýze sekce zaměřené na otázky, které se týkají kontrolování dotačních programů taktéž nebyly identifikovány skupiny respondentů odpovídajících výrazně podobně. Nelze pozorovat žádný trend odpovědí.

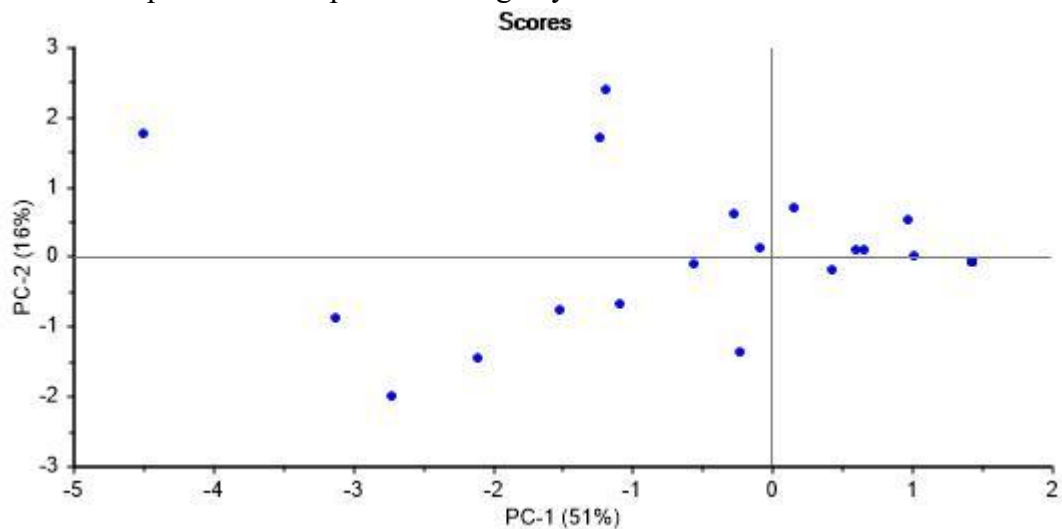
Graf č. 19: Shluková analýza celku



Zdroj: vlastní zpracování

V této celkové shlukové analýze byl zkoumán fakt, zda existují skupiny respondentů (rozdělení ANC ANO/NE, velikostní a příjmová struktura), kteří odpovídali podobně. Tyto skupiny nebyly identifikovány. Z toho důvodu lze předpokládat, že vliv jako je větší část pozemků v ANC oblastech, celkový příjem farmy nebo velikostní struktura neindikuje, jakým způsobem respondenti odpovídají. Nebyl nalezen žádný významný trend.

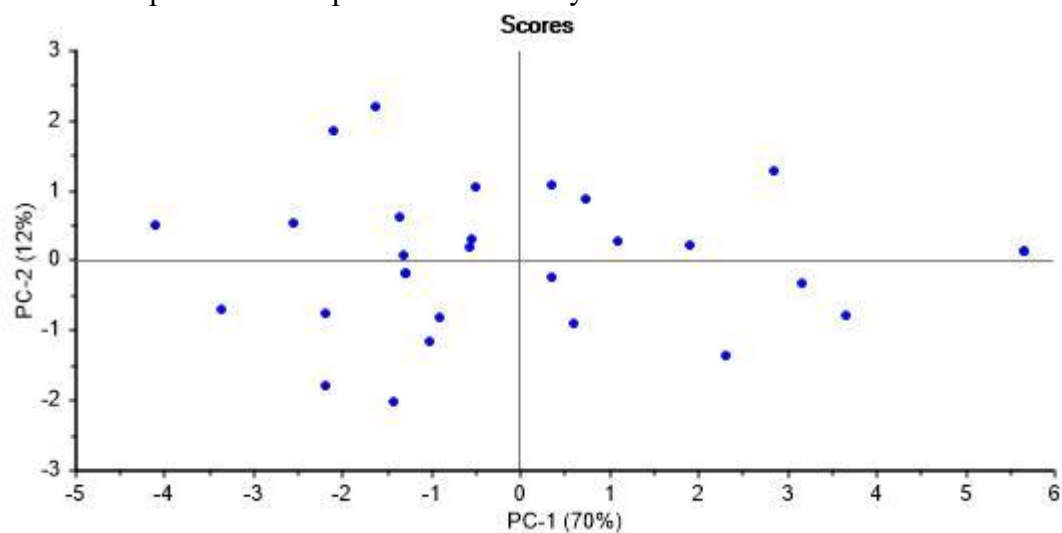
Graf č. 20: Míra podobnosti odpovědí ekologických otázek



Zdroj: vlastní zpracování

Scores graf pro ekologické otázky znázorňuje, jak se jednotliví respondenti shodovali v odpovědích. Čím blíže jsou body k sobě, tím jsou jejich odpovědi více podobné. Oproti ostatním dvěma sekcím (ekonomická a kontrolování dotačních programů) lze vidět největší míru konzistence odpovědí.

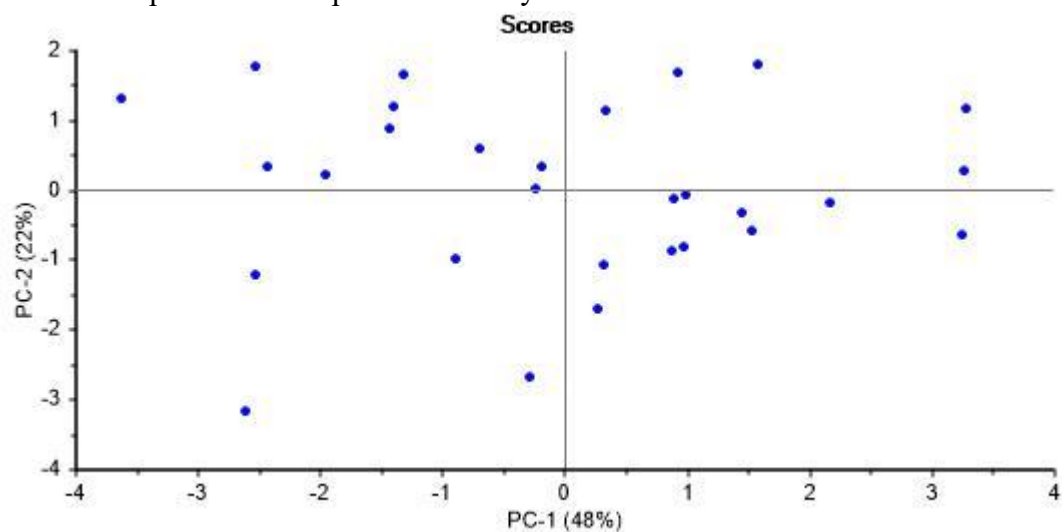
Graf č. 21: Míra podobnosti odpovědí ekonomických otázek



Zdroj: vlastní zpracování

Scores graf pro ekonomické otázky vykazuje vysokou míru odlišnosti odpovědí jednotlivých respondentů.

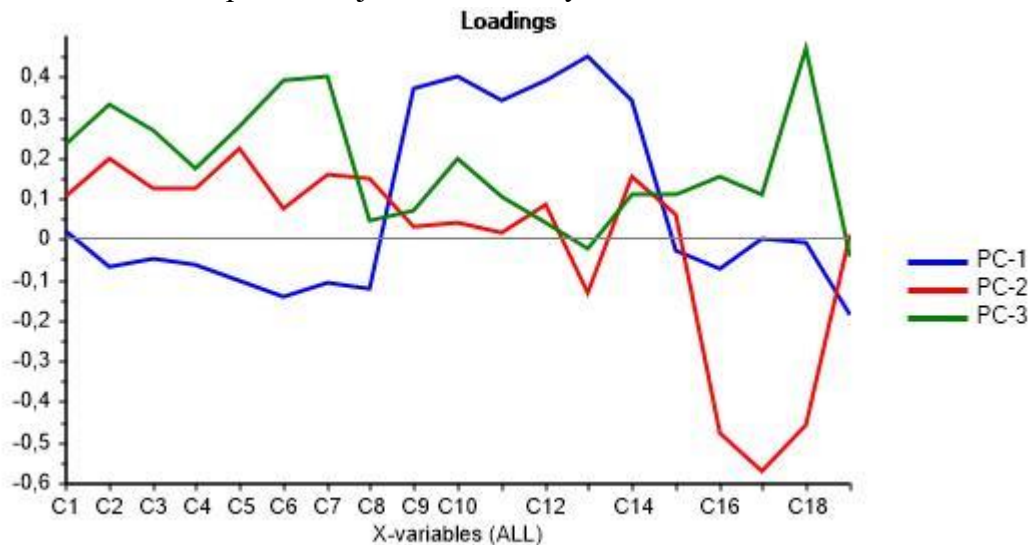
Graf č. 22: Míra podobnosti odpovědí – otázky zaměřené na kontrolní činnost



Zdroj: vlastní zpracování

Stejně jako u předchozího grafu, i odpovědi na otázky týkající se kontrolování dotačních programů, vykazují značné odlišnosti v odpovědích jednotlivých respondentů.

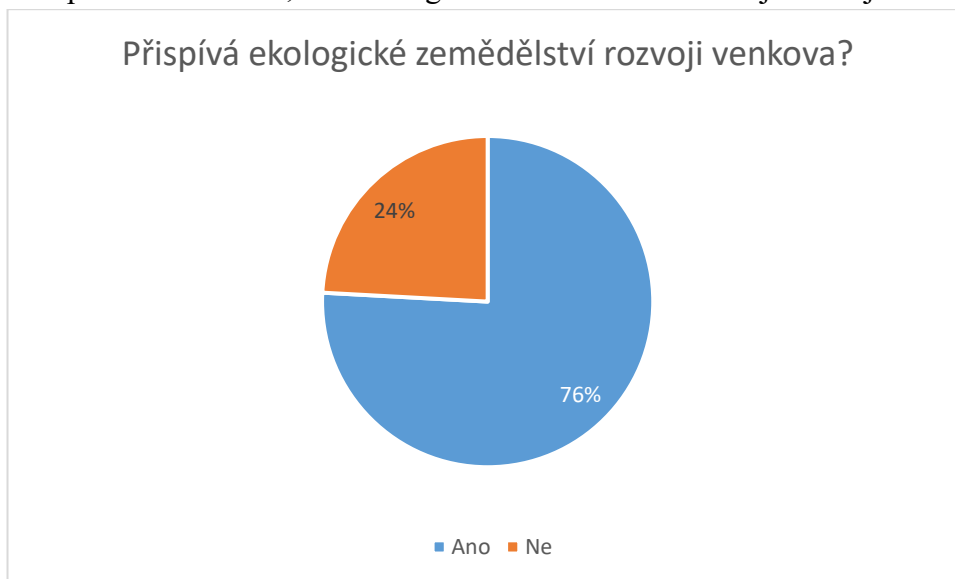
Graf č. 23: Variabilita odpovědí na jednotlivé otázky



Zdroj: vlastní zpracování

Z LOADINGS grafu je patrné, že na variabilitu souboru mají největší vliv otázky 9-14 (modrá křivka znázorňuje komponentu PC-1, která popisuje největší část souboru dat, a to 32 %). Otázky 9-14 se týkaly ekonomických aspektů. V těchto otázkách byly odpovědi nejvíce odlišné – vysoká míra variability odpovědí. Naopak v otázkách týkajících se ekologických aspektů (1-8) byla míra variability odpovědí nejmenší. Červená křivka PC-2 popisuje 20 % variability souboru a doplňuje hlavní PC-1. U poslední sady otázek na kontrolování dotačních programů vykazuje analýza taktéž velkou variabilitu odpovědí, nicméně ne tak velkou, jako u ekonomických otázek.

Graf č. 24: Odpovědi na otázku, zda ekologické zemědělství ovlivňuje rozvoj venkova



Zdroj: vlastní zpracování

Respondenti odpovídali na otázku, zda přispívá ekologické zemědělství rozvoji venkova. V 76 % se shodli na odpovědi, že přispívá. Mezi nejčastější důvody uváděli tyto:

- ochrana přírody a krajiny (nejvíce zastoupená odpověď)
- ochrana vodních zdrojů
- vytvoření nových pracovních pozic, zachování stávajících
- místo pro komunitní setkávání (při samosběru, nákupu ze dvora), sociální integrace
- podpora biodiverzity
- podpora místní turistiky
- šetrné využívání půdy
- udržitelný rozvoj krajiny
- větší nabídka bioproduktů v okolí
- lepší podmínky pro zvířata
- kulturní obohacení

Mezi faktory, které spíše brzdí rozvoj venkova skrze ekologické zemědělství respondenti uváděli:

- špatné PR zemědělství jako celku
- kontroly a byrokracie odvádějící od skutečné práce
- zvýšení atraktivity oblastí z hlediska agroturistiky s sebou nese i negativní efekty
- korupce

6 Diskuse

6.1 Charakteristika zájmového území

Zlínský kraj je specifický svým reliéfem a způsobem hospodaření. Najdeme zde velké zastoupení horských a podhorských oblastí. Určitě by bylo vhodné do budoucna zahrnout i porovnání jiných krajů, zda mají vliv na zjištěné mínění farmářů ohledně ekologického zemědělství nebo množství vyplácených podpor a jejich efekty.

6.2 Statistická analýza

V rámci statistické analýzy bylo využito zejména dat, které poskytl Státní zemědělský intervenční fond a Český statistický úřad. Informace o vyplácených prostředcích byly upraveny a graficky zpracovány a jasně z nich vyplynuly trendy. Z těchto zobrazení je možné si udělat přehled o celkových vyplácených prostředcích ve Zlínském kraji za období 2007-2018. Celkové množství vyplácených prostředků má stoupající tendenci. Na to je přímo úměrně navázáno množství ekologických subjektů a celková rozloha půdy v EZ. Lze si ale všimnout, že v začátku sledovaného období přibývaly převážně rozlehlější farmy. Naopak v posledních letech už tak zásadně neroste počet hektarů v EZ. Pravděpodobně se do dotačního titulu EZ připojilo maximum farmářů již na začátku, nyní přibývají spíše farmáři s menšími rozlohami.

V literární rešerši jsou popsány všechny významné ekologické aspekty EZ, mezi něž patří zlepšení biodiverzity, ochrana půdy a přírodních zdrojů, ochrana vod a klimatu. Efekty jsou finančně ohodnoceny a refundovány zemědělci, který je prostřednictvím svého hospodaření poskytuje. A ačkoliv jsou tyto přínosy vnímány jako pozitivní, představují zátěž na veřejné rozpočty (Rudow 2014). Vzdávající zátěž lze také pozorovat na datech poskytnutých SZIF o vyplácených prostředcích v této práci. Je ale pravděpodobné (vzhledem k rostoucí výměře ekologicky obhospodařované plochy), že se zvyšují i pozitivní ekologické efekty.

Současná podpora ekologického zemědělství v rámci programu Program rozvoje venkova umožňuje dotovat zemědělce prostřednictvím plateb na jednotku plochy půdy zapojené do systému ekologického zemědělství. Zvýšení kompenzačních plateb na jednotku plochy ekologicky obdělávané půdy podporuje zájem zemědělců o ekologické zemědělství. V roce 2007 činil podíl ekologicky obdělávané půdy 7,41 % s předpokladem dosažení 10% podílu v roce 2010 (Jánský & Živělová 2007). Podobný trend nárůstu je potvrzen i v této práci. Hranici 10 % se podařilo již ve Zlínském kraji překonat. V roce 2018 zaujímal ekologické zemědělství 12,8% podíl na celkové zemědělské půdě. Vzhledem k charakteru Zlínského kraje (nadmořská výška, ANC oblasti, procento zornění a další) atakuje ekologické zemědělství v regionu podíl téměř 20 % (Ministerstvo zemědělství 2019).

V teoretických studiích lze například zjistit, že ekologické zemědělství poskytuje pracovní místa v regionu a podporuje tak politiku nezaměstnanosti. V této práci bylo zjištěno, že vyplácené prostředky do zemědělství jen velmi málo ovlivňují nezaměstnanost ve Zlínském kraji a že existují jiné faktory, které ji mohou ovlivňovat. Podobně i tomu je studie (Helming & Tabeau 2018), která toto tvrzení potvrzuje a také poukazuje na fakt, že Společná zemědělská politika by mohla být účinnější, pokud jde o ovlivňování nezaměstnanosti na venkově.

6.3 Dotazníkové šetření

Byla provedena studie v Iowě, která porovnávala odpovědi farmářů, kteří jsou zapojeni do programů, které podporují ochranu půdy, podobně jako tomu je u ekologického zemědělství (Arbuckle 2013). V letech 2009 a 2010 odpovídalo na otázky týkající se ochrany přírodních zdrojů zhruba tisíc farmářů. Byly kladeny otázky, které se zabývaly ekologickými a ekonomickými otázkami, které doplňovaly dotazy na kontroly dotačních programů. Tento set otázek byl přenesen v rámci této práce do prostředí České republiky. Přestože byla u studie v Iowě použita jiná metodika vyhodnocení dat, která počítala se 6 hlavními hypotézami, (produkční, ochrana přírody, důraz na ochranu soukromí, disproporce mezi zemědělci a ochrana vodních zdrojů), lze pozorovat podobné trendy v odpovědích.

Názory respondentů v Iowě na to, jak by měl vypadat „dobrý farmář“, byl hodně orientován na ekologické aspekty. Ekologickým aspektům přikládali respondenti největší míru důležitosti a také se v těchto otázkách nejvíce shodovali. Stejný trend lze vidět i v této práci a vzhledem k tomu, že máme k dispozici pouze 29 úplných odpovědí oproti téměř 1000 odpovědím v Iowě, lze říct, že tento trend by mohl být pozorovatelný i v jiných krajích České republiky.

U ekonomických otázek odpovědi v této práci de facto kopírovaly odpovědi zjištěné v Iowě. Jedinou výjimku tvoří odpovědi na otázku, zda dobrý farmář je ten, který využívá maximálně všechny dostupné podpory. V Iowě odpovědělo, že se takto pozná farmář (škála 4 a 5 nejvíce souhlasím) podle 19,5 % respondentů. 48 % ekologických farmářů ve Zlínském kraji odpovědělo, že se u nás takto pozná dobrý farmář (škála 4 a 5 nejvíce souhlasím). Může to znamenat, že dotace u nás mohou hrát významnější roli ve farmaření než v Americe. Tato část odpovědí může naznačovat, že zemědělské podniky jsou do značné míry závislé na dotačních titulech. Problematické se to může jevit například v tom, že farmáři ustupují od tržních mechanismů a spoléhají se na pomoc státu. S tím také souvisí i pokles produktivity práce na farmě. Teoretické studie naznačují (Vozarova & Kotulic 2016), že dotace mohou mít pozitivní dopad na zemědělskou produkci a zároveň negativní dopad na produktivitu farmy. Zemědělská produkce ve Zlínském kraji, vyjádřená hrubou přidanou hodnotou zemědělství, je středně závislá (pozitivní korelace) na celkových vyplacených prostředcích.

Z hlediska kontroly dotačních programů odpovědělo v této práci 62 % respondentů, že letecké kontrolování dodržování dotačních podmínek považují spíše za porušení soukromí (na škále 1-5 odpovídá 3 a více). Stejný výsledek byl dosažen i ve studii z Iowy, tedy 62 % respondentů uvedlo, že se více přiklání k tomu, že se jedná o narušení soukromí.

Téměř 48 % respondentů v Iowě uvedlo, že by se cítili spíše nespravedlivě vybráni ke kontrole na své pozemky, u ekologických zemědělců ve Zlínském kraji je takto přesvědčeno téměř 63 %. Celkově se zemědělci jak v Iowě, tak ve Zlínském kraji shodli, že by upřednostnili větší míru dotační podpory za cenu zpřísnění dotačních podmínek (ještě větší důraz na ekologické aspekty). Může být příležitostí pro další nastavení podmínek Ekologického zemědělství. Pro detailnější porovnání obou prací by však bylo vhodné použít stejnou metodiku a navýšit počet respondentů v České republice.

Podobné výsledky také byly zjištěny ve studii (Casagrande et al. 2016), která se zabývala motivací farmářů pro vstup do ekologického zemědělství v Evropě. Bylo zjištěno, že velká část farmářů se rozhoduje pro vstup z důvodu svého holistického přístupu k udržitelnému

zemědělství. Velká část farmářů zdůrazňovala důležitost ochrany půdy a přírodních zdrojů. Podobně jako tato práce. Ve studii se také vyprofilovaly dvě výrazné skupiny. První skupinou byla ta, která se neměla problém adaptovat na jiné agrotechnické postupy. Druhá skupina měla problémy tyto postupy aplikovat (technické nebo jiné problémy) a bylo také zjištěno, že jim chybí informace, které by jim pomohly hospodařit v ekologickém zemědělství. Je možné, že tato druhá skupina existuje i ve Zlínském kraji a že způsobila nejednoznačné výsledky v ekonomických a kontrolních otázkách této práce. Do budoucna je vhodné toto otestovat.

7 Závěr

Diplomová práce měla za cíl ověřit 3 hypotézy. První hypotézou bylo, že *ekologické zemědělství v daném území představuje efektivní nástroj rozvoje*.

Dotazníkovým šetřením bylo zjištěno, že drtivá většina oslovených ekologických zemědělců je ztotožněna s myšlenkou udržitelného zemědělství a ekologických principů. Nepodařilo se prokázat, že velikost obhospodařované plochy nebo příslušnost do ANC oblastí ovlivňuje tento názor. Největší konsenzus odpovědí byl zjištěn u otázky, která se dotazovala na to, že dobrý farmář se pozná tak, že upřednostňuje dlouhodobou ochranu přírodních zdrojů před krátkodobým ziskem. Maximálně souhlasilo s tímto tvrzením 24 respondentů z 29. Naopak názor na to, jak má vypadat dobrý farmář z hlediska ekonomických aspektů, byl značně nejednotný. Výnos nebyl pro ekologické farmáře ve Zlínském kraji klíčovým znakem, stejně tak největší zisk z hektaru. Vzhledem k tomuto faktu lze očekávat, že při svém hospodaření aplikují i jiné postupy, které pozitivně ovlivňují rozvoj kraje a které nejsou přímo podporovány prostřednictvím dotačních podpor.

Také bylo zjištěno, že pro téměř polovinu respondentů je dobrým farmářem ten, kdo maximálně využívá dostupné dotační podpory. Tento fakt může být do jisté míry znepokojující, neboť se může jednat o velké napojení příjmů na dotace a neefektivní užívání vlastních zdrojů. Taktéž bylo zkoumáno, zda mají ekologičtí farmáři problémy s kontrolami dotačních titulů. Bylo zjištěno, že do velké míry nemají problém s kontrolní činností, nicméně zde jistá nedůvěra a nervozita při kontrolách existuje. Zlínští ekologičtí zemědělci se shodli, že by upřednostnili větší míru dotační podpory za cenu zpřísnění dotačních podmínek (příležitost pro další nastavení podmínek EZ). Ekologičtí zemědělci byli taktéž dotazováni, zda ekologické zemědělství dle jejich názorů ovlivňuje rozvoj Zlínského venkova. Tři čtvrtiny respondentů uvedlo, že ano a pozitivně. Mezi nejčastější uváděné názory patřilo, že ekologické zemědělství chrání přírodu, vodní zdroje, vytváří nová pracovní místa nebo že podporuje turistiku v kraji. Tyto odpovědi korespondují se zjištěními v této práci. Lze tedy tvrdit, že ekologické zemědělství představuje efektivní nástroj rozvoje Zlínského kraje.

Druhou testovanou hypotézou bylo, že *počet podpořených podniků má mírně rostoucí tendenci v závislosti na množství vynaložených prostředků*. Byly vyžádány informace o vyplacených prostředcích Statním zemědělským intervenčním fondem v letech 2007-2018 ve Zlínském kraji. Z analýzy dat bylo zjištěno, že množství prostředků vyplacených zemědělcům v letech stoupá. Byla sledována kumulace podpor. Největší zastoupení měla platba SAPS, která představuje téměř polovinu vyplacených prostředků. Z hlediska objemu peněz následují podpory AEKO a ANC oblastí. Vyplacené prostředky na AEKO opatření měly stoupající tendenci kromě let 2016, 2017 a 2018. V roce 2016 došlo k vyčlenění titulu ekologické zemědělství z AEKO a je ve statistikách veden samostatně. Nicméně je zde pokračující stoupající tendence kumulativně ekologického zemědělství a AEKO. Na agroenvironmentální opatření bylo vynaloženo průměrně 423 mil. Kč ročně. Byla zjištěna silná kladná korelace mezi celkovým množstvím vyplacených prostředků a počtem hektarů v ekologickém zemědělství. Vzhledem k faktu, že do analýzy vstupuje celkové množství prostředků vyplacených ve ZK a data pro samotné opatření Ekologické zemědělství nejsou pro všechny roky k dispozici (není rozlišeno v letech 2007-2015 od AEKO), lze jen částečně posoudit vliv na počet

obhospodařovaných hektarů v EZ. Je zde však předpoklad, že ekologičtí farmáři k titulu Ekologické zemědělství žádají i o podporu SAPS, Greening a další, lze předpokládat že tato kumulace podpor je motivujícím prvkem pro vstup do EZ. Druhým faktorem je, že podpory jsou vázány na velikost obhospodařované plochy. Podobně celkové vyplácené prostředky ovlivňují počet zaregistrovaných ekologických farmářů v kraji. Taktéž existuje silná kladná korelace mezi počtem ekologických farmářů a celkovými vyplácenými prostředky. Dotace představují motivační prvek pro vstup do ekologického zemědělství.

Třetí a poslední hypotézou práce bylo, že *množství vyplácených prostředků pro ekologické zemědělství pozitivně působí na socioekonomické faktory Zlínského kraje*. Bylo zjištěno, že ekologické zemědělství pozitivně ovlivňuje ekologické výzvy současného zemědělství a priorit Evropské unie. Vede ke snižování eroze, ochraně půdy, podpoře biodiverzity, čistotě vody a ovzduší. Všechny tyto otázky byly již zjištěny v předešlých studiích. Vzhledem k multifunkčnosti zemědělství ale přináší také jiné efekty. Mezi ně můžeme řadit aspekty sociální a ekonomické. V práci bylo dále zjištěno, že vyplácené dotace na titul ekologické zemědělství ve spojení s dalšími plošnými podporami stabilizuje příjem zemědělských podnikatelů. Taktéž se můžeme dívat na dotace jako na kompenzaci farmářům, kterým poskytují veřejné statky. Ekologičtí farmáři udržují krajinu ve Zlínském kraji. Velká část plochy v ekologickém zemědělství v kraji tvoří trvalé travní porosty s převažujícím chovem skotu a ovcí. Vzhledem k charakteru kraje (horské a podhorské oblasti) je zde zastoupeno také velké množství ANC oblastí. Dotace na hospodaření v ANC oblastech pomáhají udržet hospodaření ve zhoršených podmínkách a brání opouštění cenných stanovišť. Zároveň tyto aktivity vedou k rozvoji turistického ruchu a s ním spojenými službami. V mnoha publikacích se lze dočíst, že ekologické zemědělství poskytuje pracovní nabídky místním obyvatelům, ve Zlínském kraji je vliv ekologického zemědělství na celkovou nezaměstnanost malý. Dříve byl efekt na nezaměstnanost pravděpodobně daleko větší.

Ekologičtí farmáři taktéž zpracovávají své produkty a snaží se je prodávat skrze zkrácené dodavatelské řetězce. Pro zhruba čtvrtinu farem představuje faremní prodej produktů majoritní příjem. Taktéž jejich výrobky podporují soběstačnost kraje v samozásobitelství a díky zavedeným kontrolám mohou poskytovat také zdravé a bezpečné potraviny. Celkové vyplácené prostředky taktéž podporují hrubou přidanou hodnotu zemědělství v kraji, ačkoliv by mohl být tento efekt větší (zjištěna střední závislost). Ekologické zemědělství se vyznačuje svou multifunkčností. Produkuje netržní statky popsané výše. Státní intervence lze chápat jako poptávku státu po těchto externalitách. Lze tedy říct, že dotační podpory, byť třeba nepřímo, pozitivně ovlivňují socioekonomické faktory Zlínského kraje.

8 Bibliografie

Agrární komora Zlínského kraje. 2020. Informační centrum Zlínského kraje. *Agrární komora České republiky*. Available from: http://www.akcr.cz/data_ak/ris/ZKinfo.pdf (accessed May 2020).

Altieri M, Nicholls C. 2003. Soil fertility management and insect pests: harmonizing soil and plant health in agroecosystems. *Soil and Tillage Research*, 72(2), pp. 203-211.

Anríquez G, Stamoulis K. 2007. Rural development and poverty reduction: is agriculture still the key?. *Journal of Agricultural and Development Economics*, 4(1), pp. 5-46.

Arbuckle J. 2013. Farmer support for extending Conservation Compliance beyond soil erosion: Evidence from Iowa. *Journal of Soil and Water Conservation*, 68(2), pp. 99-109.

Armengot L, Berner A, Blanco-Moreno J, Mäder P, Sans F. 2015. Long-term feasibility of reduced tillage in organic farming. *Agronomy for Sustainable Development*, 35(1), pp. 339-346.

Atanasov D, Lubeniqi G. 2019. Subsidies in agriculture and their influence on sustainability. Theory and methodology. *Agricultural Sciences: Journal of the Agricultural University – Plovdiv*, 26(11), pp. 29-34.

Auerswald K, Kainz M, Fiener P. 2003. Soil erosion potential of organic versus conventional farming evaluated by USLE modelling of cropping statistics for agricultural districts in Bavaria. *Soil Use and Management*, 19(4), pp. 305-311.

Aviron S, Nitsch H, Jeanneret P, Buholzer S, Luka H, Pfiffner L, Pozzi S, Schüpbach B, Walter T, Herzog F. 2009. Ecological cross compliance promotes farmland biodiversity in Switzerland. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 7(5), pp. 247-252.

Badgley C, Moghtader J, Quintero E, Zakem E, Chappell M, Avilés-Vázquez K, Samulon A, Perfecto I. 2007. Organic agriculture and the global food supply. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 22(2), pp. 86-108.

Bazyli C, Katarzyna S. 2017. The regional structure of the CAP subsidies and the factor productivity in agriculture in the EU 28. *Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika)*, 63(No. 4), pp. 149-163.

Bein M, Ciftcioglu S. 2017. The relationship between the relative GDP share of agriculture and the unemployment rate in selected Central and Eastern European countries.. *Agricultural Economics* 63:308-317.

Benjamin C. 1994. The growing importance of diversification activities for French farm households. *Journal of Rural Studies*, 10(4), pp. 331-342.

- Bílková D. 2018. Wages in Czech Agricultural, Industrial and Construction Sectors. *WSEAS Transactions on Business and Economics*, 15(22), pp. 224-235.
- Biswas D, Micallef S. 2019. *Safety and Practice for Organic Food*. London: Elsevier Science & Technology.
- Casagrande M, et al. 2016. Organic farmers' motivations and challenges for adopting conservation agriculture in Europe. *Organic Agriculture*, 6(4), pp. 281-295.
- CEMAT. 2002. *Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent: Recommendation Rec (2002) of the Committee of Ministers*. Brussels: CEMAT.
- Council of Europe. 2018. *NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY(EU) 2018/... ze dne 30. května 2018 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 834/2007*. Štrasburk.
- Council of Europe. 2007. *Nařízení Rady (ES) č. 834/2007 ze dne 28. června 2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení (EHS) č. 2092/91*.
- Česko. 1997. *Zákon č. 252/1997 Sb., o zemědělství*.
- Český statistický úřad. 2014. Metodické vysvětlivky. *Český statistický úřad*. Available from: https://www.czso.cz/csu/czso/1304-05-v_roce_2004-metodicke_vysvetlivky (accessed January 2020)
- Český statistický úřad. 2019. Available from: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/prumerne-mzdy-3-ctvrtleti-2019> (accessed January 2020)
- Dorward A. 2013. Agricultural labour productivity, food prices and sustainable development impacts and indicators. *Food Policy*, 39(April 2013), pp. 40-50.
- Drlík J. 2018. Mzdy v zemědělství České republiky. *Zemědělec*, 2018(23).
- Dvorský J, Urban J. 2014. *Základy ekologického zemědělství: podle nařízení Rady (ES) č. 834/2007 a nařízení Komise (ES) č. 889/2008 s příklady*. (2., aktualizované vydání). Brno: ÚKZÚZ.
- EKOTOXA s. r. o., IREAS centrum s. r. o.. 2016. *EX-post hodnocení Programu rozvoje venkova ČR za období 2007-2013: Závěrečná zpráva*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.
- Evropská komise. 1999. *Contribution of the European Community on the Multifunctional Character of Agriculture*.
- Evropská komise. 2010. *Sdělení Komise - Evropa 2020: Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začleňování*. Brusel: Evropská komise.

Fujimoto I. 1977. The Communities of the San Joaquin Valley: The Relationship between Scale of Farming, Water Use, and the Quality of Life. *Testimony before the House Subcommittee on Family Farms, Rural Development, and Social Studies*, 55(4), pp. 409-415.

Gabriel D, Carver S, Durham H, Kunin W, Palmer R, Sait S, Stagl S, Benton T. 2009. The spatial aggregation of organic farming in England and its underlying environmental correlates. *Journal of Applied Ecology*, 46(2), pp. 323-333.

Galli F, Brunori G. 2013. *Short Food Supply Chains as drivers of sustainable development: Evidence Document - Document developed in the framework of the FP7 project FOODLINKS (GA No. 265287)*. Pisa: Laboratorio di studi rurali Sismondi,.

Gibson R, Pearce S, Morris R, Symondson W, Memmott J. 2007. Plant diversity and land use under organic and conventional agriculture: a whole-farm approach. *Journal of Applied Ecology*, 44(4), pp. 792-803.

Gray J. 2011. *At Home in the Hills: Sense of Place in the Scottish Borders*. (1). Oxford: Berghahn Books.

Haas G, Berg M, Köpke U. 2002. Nitrate leaching: comparing conventional, integrated and organic agricultural production systems. *Agricultural Effects on Ground and Surface Waters - Research at the Edge of Science and Society*, (273), pp. 131-136.

Halberg N, Steen Kristensen E, Sillebak Kristensen I. 1995. Nitrogen turnover on organic and conventional mixed farms. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics*, 8(1), pp. 30-51.

Halberg, N. 2006. *Global development of organic agriculture: challenges and prospects*. Cambridge, MA: CABI.

Hamza M, Anderson W. 2005. Soil compaction in cropping systems. *Soil and Tillage Research*, 82(2), pp. 121-145.

Hathaway-Jenkins L, Sakrabani R, Pearce B, Whitmore A, Godwin R. 2011. A comparison of soil and water properties in organic and conventional farming systems in England. *Soil Use and Management*, 27(2), pp. 133-142.

Helming J, Tabeau A. 2018. The economic, environmental and agricultural land use effects in the European Union of agricultural labour subsidies under the Common Agricultural Policy. *Regional Environmental Change*, 18(3), pp. 763-773.

Hill B, Bradley B. 2015. *Comparison of farmer's incomes in the EU member states: study*. Brussels: European Union, Policy Department - Structural and Cohesion Policies.

Hodges R, Arden-Clarke C. 1988. The Environmental Effects of Conventional and Organic/Biological Farming systems. II. Soil Ecology, Soil Fertility and Nutrient Cycles. *Soil Ecology, Soil Fertility and Nutrient Cycles, Biological Agriculture & Horticulture*, 5(3), pp. 223-287.

- Hole D, Perkins A, Wilson J, Alexander I, Grice P, Evans A. 2005. Does organic farming benefit biodiversity?. *Biological Conservation*, 122(1), pp. 113-130.
- Hrabalová A. 2018. *Ročenka 2017: Ekologické zemědělství v České republice*. Praha: Ministerstvo zemědělství.
- Jánský J, Živělová I. 2007. Subsidies for the organic agriculture: Podpory v podmínkách ekologického zemědělství. *Agricultural Economics*, 53(9), pp. 393-402.
- Konečný M, Kotecký V, Matoušek L. 2004. *Ekologické dopady Společné zemědělské politiky a vstupu do EU v českém zemědělství*. Brno: Hnutí Duha.
- Kozelský T. 2016. *Měsíčník EU aktualit: Proměna českého zemědělství po vstupu do EU*. Praha: ERSTE GRANTIKA ADVISORY, a..
- Krebs V, Durdisová J, Poláková O, Žižková J. 1997. *Sociální politika*. Codex Bohemia, Praha.
- Kučera J, Hlavsa T, Štolbová M, Turková E. 2018. Redefinice méně příznivých oblastí. *Zemědělec*, (9), pp. 12.
- Lobley M, Butler A, Reed M. 2009. The contribution of organic farming to rural development: An exploration of the socio-economic linkages of organic and non-organic farms in England. *Land Use Policy*, 26(3), pp. 723-735.
- Malá Z, Červená G, Antoušková M. 2011. Analysis of the impacts of Common Agricultural Policy on plant production in the Czech Republic. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 59(7), pp. 237-244.
- Mantino F. 2019. Special Study: The Importance of Territorial Diversity. In: *Rural Policies and Employment*. London: WORLD SCIENTIFIC (EUROPE). Available from: https://www.worldscientific.com/doi/abs/10.1142/9781786347091_0008 (accessed January 2002)
- Mapy.cz. 2020. *Zlínský kraj - zeměpisná mapa*. On-line.
- Ministerstvo pro místní rozvoj. 2013. *Strategie regionálního rozvoje ČR na období 2014-2020*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj.
- Ministerstvo pro místní rozvoj. 2014. *DOHODA O PARTNERSTVÍ PRO PROGRAMOVÉ OBDOBÍ 2014–2020: Česká republika*.
- Ministerstvo zemědělství. 2016. *Akční plán ČR pro rozvoj ekologického zemědělství v letech 2016-2020: Czech action plan for development of organic farming 2016-2020*. Praha: Ministerstvo zemědělství.
- Ministerstvo zemědělství. 2018. *Program rozvoje venkova na období 2014-2020: 5. aktualizované znění*.

Ministerstvo zemědělství. 2019. *Ekologické zemědělství v České republice: Ročenka 2018*. Praha: Ministerstvo zemědělství České republiky.

Ministerstvo zemědělství. 2020. Metodika k provádění nařízení vlády č. 43/2018 Sb. a č. 44/2018 Sb. pro rok 2020. Ministerstvo zemědělství ČR, Praha.

Miškolci S. 2005. *Společenské vnímání mimoprodukčních funkcí zemědělství: In: Znalostní ekonomika. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze.

Offermann F, Nieberg H, Zander K. 2009. Dependency of Organic Farms on Direkt Payment in Selected EU Member States: Today and Tomorrow. *Food Policy*, 2009(34), pp. 273-279.

Pechrová M. 2015. Impact of the Rural Development Programme Subsidies on the farms' inefficiency and efficiency. *Agric.Econ*, 61(5), pp. 197–204.

Perlín R, Hupková M. 2010. *Venkovy a venkované: doprovodná publikace k výstavě Venkovy a venkované*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Rudow K. 2014. Less Favoured Area payments- impacts on the environment, A German perspective. *Agricultural Economics*, 60(6), pp. 260-272.

Saraceno E. 1994. Recent trends in rural development and their conceptualisation. *Journal of Rural Studies*, 10(4), pp. 321-330.

Sisto R, Lopolito A, van Vliet M. 2018. Stakeholder participation in planning rural development strategies: Using backcasting to support Local Action Groups in complying with CLLD requirements. *Land Use Policy*, vol. 70, pp. 442-450.

Śpiwak R, Jasiński J. 2020. Organic Farming as a Rural Development Factor in Poland -- the Role of Good Governance and Local Policies.. *International Journal on Food System Dynamics*, 1(11), pp. 52-71.

Šarapatka B, Urban J. 2009. *Organic agriculture*. Prague: Institute of Agricultural Economics and Information.

Tileaga C, Cosmescu I. 2011. Simproving The Economic Activities In The Less Favoured Areas Of Romania. *Annals of Faculty of Economics: Faculty of Economics*.

Townsend C, Begon M, Harper J. 2010. *Základy ekologie*. (1. české vyd.). V Olomouci: Univerzita Palackého.

Tuomisto H, Hodge I, Riordan P, Macdonald D. 2012. Does organic farming reduce environmental impacts? – A meta-analysis of European research. *Journal of Environmental Management*, vol. 112, pp. 309-320.

ÚZEI. 2013. *Struktura ekologických zemědělců v ČR dle klasifikačního systému EU*. Praha: ÚZEI.

ÚZEI. 2019. *Zpráva o stavu českého zemědělství: "Zelená zpráva"*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Vergner I, Barták R. 1991. *Základy alternativního zemědělství*. Praha: Ministerstvo zemědělství ČR.

Vozarova I, Kotulic R. 2016. Quantification of the Effect of Subsidies on the Production Performance of the Slovak Agriculture. *Procedia Economics and Finance*, vol. 39, pp. 298-304.

Vráblíková J, Vráblík P. 2007. *Úvod do agroekologie*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Fakulta životního prostředí.

Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy. 2020. Erozní ohroženost půd. *Mapy VÚMOP*. Available from: <https://mapy.vumop.cz/> (accessed February 2020)

Wright H. 1993. *Global climates since the last glacial maximum*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Zahradník. 2013. *Strategie rozvoje Zlínského kraje 2009 – 2020 (SRZK)*. (2). Zlínský kraj.

9 Seznam použitých zkratk a symbolů

AEKO - Agroenvironmentálně-klimatické opatření
AEO - Agroenvironmentálního opatření
ANC - Oblastí s přírodními znevýhodněními
CZ-NACE – Klasifikace ekonomických činností
ČR – Česká republika
ČSÚ – Český statistický úřad
EAFRD - Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EU – Evropská unie
EZ – Ekologické zemědělství
GMO – Geneticky modifikované organismy
HDP – Hrubý domácí produkt
HPH – Hrubá přidaná hodnota
LFA - Méně příznivé oblasti
MSP – Malé a střední podniky
OP – Operační program
SAPS – Jednotná platba na plochu
SZIF – Státní zemědělský intervenční fond
TTP – Trvalý travní porost
ZPF – Zemědělský půdní fond

